

คำนำ

เอกสารหลักสูตรอบรมแบบ e-Training ปฐมวัย: การศึกษาปฐมวัย เป็นหลักสูตรฝึกอบรมภายใต้โครงการพัฒนาหลักสูตรและพัฒนาครู และบุคลากรทางการศึกษาโดยยึดถือภารกิจและพื้นที่เป็นฐานด้วยระบบ TEPE Online โดยความร่วมมือของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เพื่อพัฒนาผู้บริหาร ครูและบุคลากรทางการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการขององค์กร โดยพัฒนา องค์ความรู้ ทักษะที่ใช้ในการปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยใช้หลักสูตรและวิทยากรที่มีคุณภาพ เน้นการพัฒนาโดยการเรียนรู้ด้วยตนเองผ่านเทคโนโลยีการสื่อสารผ่านระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต สามารถเข้าถึงองค์ความรู้ในทุกที่ทุกเวลา

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานและคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าหลักสูตรอบรมแบบ e-Training ปฐมวัย: การศึกษาปฐมวัย จะสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ทั้งนี้เพื่อยังประโยชน์ต่อระบบการศึกษาของประเทศไทยต่อไป

สารบัญ

คำนำ	1
หลักสูตร “ปฐมวัย: การศึกษาปฐมวัย”	3
รายละเอียดหลักสูตร	4
คำอธิบายรายวิชา	4
วัตถุประสงค์	4
สาระการอบรม	4
กิจกรรมการอบรม	4
สื่อประกอบการอบรม	4
การวัดผลและประเมินผลการอบรม	5
บรรณานุกรม	5
เค้าโครงเนื้อหา	6
ตอนที่ 1 แนวคิดหลักการของการจัดการศึกษาปฐมวัยและสาระของ หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546	9
ตอนที่ 2 ความรู้เกี่ยวกับพัฒนาการเด็กปฐมวัย	18
ตอนที่ 3 การวัดและประเมินผลการเรียนรู้เด็กปฐมวัย	32
ใบงานที่ 1	41
ใบงานที่ 2	42
ใบงานที่ 3	43

หลักสูตร

ปฐมว้ย: การศึกษาปฐมว้ย

รหัส TEPE-00221

ชื่อหลักสูตรรายวิชา ปฐมว้ย: การศึกษาปฐมว้ย

ปรับปรุงเนื้อหาโดย

คณาจารย์ ภาควิชาเทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเนื้อหา

1. นางวาทีณี อีระตระกูล
2. นางภสวณี แสนทวีสุข
3. ดร.วรรณาท รักษ์สกุลไท

รายละเอียดหลักสูตร

คำอธิบายรายวิชา

แนวคิด หลักการ สาระสำคัญ หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย หลักสูตรสถานศึกษาพัฒนาการเด็กปฐมวัย การออกแบบการจัดการเรียนรู้ที่เน้นธรรมชาติการเรียนรู้ของสมองเป็นฐาน และการวัดประเมินผลพัฒนาการของผู้เรียนระดับปฐมวัย

วัตถุประสงค์

เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมสามารถ

1. อธิบายหลักการของสาระสำคัญ ของการจัดการศึกษาปฐมวัยตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยพุทธศักราช 2546
2. บอกกระบวนการพัฒนาหลักสูตรสู่สถานศึกษาได้
3. อธิบายพัฒนาการของเด็กปฐมวัยได้
4. บอกแนวทางการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับพัฒนาการของเด็กปฐมวัยได้
5. อธิบายขั้นตอนการประเมินพัฒนาการเด็กปฐมวัยได้
6. เลือกวิธีการและเครื่องมือที่ใช้ในการประเมินพัฒนาการเด็กได้

สาระการอบรม

ตอนที่ 1 แนวคิดหลักการของการจัดการศึกษาปฐมวัยและสาระของหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยพุทธศักราช 2546

ตอนที่ 2 ความรู้เกี่ยวกับพัฒนาการเด็กปฐมวัย

ตอนที่ 3 การวัดและประเมินผลการเรียนรู้เด็กปฐมวัย

กิจกรรมการอบรม

1. ทำแบบทดสอบก่อนการอบรม
2. ศึกษาเนื้อหาสาระการอบรมจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์
3. ศึกษาเนื้อหาเพิ่มเติมจากใบความรู้
4. สืบค้นข้อมูลเพิ่มเติมจากแหล่งเรียนรู้
5. ทำใบงาน/กิจกรรมที่กำหนด
6. แสดงความคิดเห็นตามประเด็นที่สนใจ
7. แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้เข้ารับการอบรมกับวิทยากรประจำหลักสูตร
8. ทำแบบทดสอบหลังการอบรม

สื่อประกอบการอบรม

1. บทเรียนอิเล็กทรอนิกส์
2. ใบความรู้
3. วีดิทัศน์
4. แหล่งเรียนรู้ที่เกี่ยวข้อง

5. กระดานสนทนา (Web board)
6. ใบงาน
7. แบบทดสอบ

การวัดผลและประเมินผลการอบรม

วิธีการวัดผล

1. การทดสอบก่อนและหลังอบรม โดยผู้เข้ารับการอบรมจะต้องได้คะแนนการทดสอบหลังเรียนไม่น้อยกว่า ร้อยละ 70
2. การเข้าร่วมกิจกรรม ได้แก่ ส่งงานตามใบงานที่กำหนด เข้าร่วมกิจกรรมบนกระดานสนทนา

บรรณานุกรม

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2540). **หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว.
- (2547). **คู่มือหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว.
- (2541). **คู่มือการอบรมเลี้ยงดูเด็กก่อนประถมศึกษา**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว.
- (2540). **แนวการจัดประสบการณ์ที่สอดคล้องกับสมองของเด็กปฐมวัย**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว.
- คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2552). **ความลับสมองลูก**. กรุงเทพฯ. (2552). **ท่องโลกสมอง Brain-based Learning**. กรุงเทพฯ.
- (2552). **โรงเรียนอนุบาลตามแนวคิด Brain-based Learning**. กรุงเทพฯ
- (2552). **e-Book เรื่อง ครูเก่งเด็กฉลาด**. กรุงเทพฯ.
- (2552). **การส่งเสริมศักยภาพทางภาษาและการรู้หนังสือสำหรับเด็กปฐมวัย** โรงพยาบาลชุมชนสมุทรสาครแห่งประเทศไทย จำกัด.
- (2552). **e-Book สอนคณิตศาสตร์ตามแนวคิด Brain-based Learning**. กรุงเทพฯ.
- (2552). **e-Book สอนภาษาไทยตามแนวคิด Brain - based Learning**. กรุงเทพฯ.
- คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2543). **เทคนิคพัฒนาศักยภาพสมองให้เต็มศักยภาพ**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว.
- กุลยา ตันติลาชีวะ. (2546). **การจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา**. วารสารการศึกษาปฐมวัย. 3(3), 30
- กุลยา ตันติลาชีวะ (2551). **รูปแบบการเรียนการสอนปฐมวัยศึกษา**. กรุงเทพฯ แบรินเบสบู๊คส์

- เจนเนตต์ เฮอร์มาน. (2542). **การศึกษาปฐมวัยสร้างคนสร้างชาติ**. กรุงเทพฯ: สถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กปฐมวัย. จาก <http://www.onec.go.th/publication/4206002/early.b.ptdt>.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2543). **เทคนิคพัฒนาศักยภาพสมองให้เต็มประสิทธิภาพ**. กรุงเทพฯ:
- กุลยา ตันติผลาชีวะ (2552). **แผนกิจกรรมการเรียนรู้ แบบจิตปัญญา ระดับอนุบาลศึกษา**. กรุงเทพฯ: แบรินเบสบู๊คส์.
- โธมัส อาร์มตรอง เขียน อารี สันทวิ แบล. (2542). **พหุปัญญาในห้องเรียน : วิธีสอนเพื่อพัฒนาปัญญาหลายด้าน**. กรุงเทพฯ: ศูนย์พัฒนาหนังสือ กรมวิชาการ.
- พัชรี ผลโยธิน. (2548). **รูปแบบการจัดประสบการณ์เพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัย**. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- พิมพ์พันธ์ เดชะคุปต์และคณะ (2551). **การสอนคิดด้วยโครงงาน : การเรียนการสอนแบบบูรณาการ**. สถาบันส่งเสริมอัจฉริยภาพและนวัตกรรมการเรียนรู้ (2550). **การออกแบบการเรียนรู้**. เอกสารประกอบการอบรมครู BBL ระดับอนุบาล. กรุงเทพฯ. www.igill.or.th.
- สถาบันส่งเสริมอัจฉริยภาพและนวัตกรรมการเรียนรู้. (2550) **แนวทางการจัดการเรียนรู้ตามหลัก BBL**. กรุงเทพมหานคร.
- สาธารณสุขจังหวัดขอนแก่น. (2544). **การส่งเสริมโภชนาการและพัฒนาศักยภาพเด็กปฐมวัย**. เอกสารโรเนียว.
- สุนทร โคตรบรรเทา. (2548). **หลักการเรียนรู้โดยเน้นสมองเป็นฐาน**. กรุงเทพฯ: สำนักงานพัฒนาผู้บริหารการศึกษา.
- สุโขทัยธรรมาธิราช (2539) **เอกสารการสอนชุดวิชาฝึกอบรมครูและผู้เกี่ยวข้องกับการอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย (หน่วยที่ 1)**. นนทบุรี
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2552). **สมรรถนะของเด็กปฐมวัย ในการพัฒนาตามวัย 3-5 ปี**. กรุงเทพมหานคร.
- สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. **สมองกับการเรียนรู้**. VCD สามัคคี
- อารี พันธุ์มณี. (2546). **จิตวิทยาสร้างสรรค์การเรียนรู้**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ไผ่ไหมเอดดูเคท.

หลักสูตร TEPE-221

ปฐมวัย: การศึกษาปฐมวัย

เค้าโครงเนื้อหา

ตอนที่ 1 แนวคิดหลักการของการจัดการศึกษาปฐมวัยและสาระของ หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546

เรื่องที่ 1.1 ความรู้เกี่ยวกับหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย

เรื่องที่ 1.2 กระบวนการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา

แนวคิด

1. หลักการของสาระสำคัญ ของการจัดการศึกษาปฐมวัยตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 พัฒนาขึ้นมาโดยอาศัยแนวคิดเกี่ยวกับพัฒนาการเด็ก การเรียนรู้ การเล่นของเด็ก วัฒนธรรมและสังคม การจัดทำหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย ยึดหลักการจัดการศึกษาปฐมวัย

2. กระบวนการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา เป็นการศึกษาทำความเข้าใจเอกสาร การศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 และเอกสารหลักสูตรอื่นๆ รวมทั้งศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับตัวเด็ก และครอบครัว สภาพปัจจุบันปัญหา ความต้องการของชุมชนและท้องถิ่น

วัตถุประสงค์

1. อธิบายหลักการของสาระสำคัญ ของการจัดการศึกษาปฐมวัยตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยพุทธศักราช 2546
2. บอกกระบวนการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาได้

ตอนที่ 2 ความรู้เกี่ยวกับพัฒนาการเด็กปฐมวัย

เรื่องที่ 2.1 ธรรมชาติการเรียนรู้ของสมองเด็กปฐมวัย

เรื่องที่ 2.2 การพัฒนาการของเด็กปฐมวัยโดยองค์รวม

แนวคิด

1. ในการพัฒนาเด็กปฐมวัย ครูควรจัดกิจกรรมเสริมศักยภาพเพื่อพัฒนาความสามารถของผู้เรียนทั้ง 8 ด้าน ตามทฤษฎีหุปัญญา

2. การส่งเสริมให้เด็กได้พัฒนาตามความสามารถของเด็ก ต้องคำนึงถึงปัจจัยที่จะมีอิทธิพลต่อพัฒนาการของทุกคน 2 ปัจจัย คือ ปัจจัยทางด้านพันธุกรรมและปัจจัยทางด้านสภาพแวดล้อม

วัตถุประสงค์

1. อธิบายพัฒนาการของเด็กปฐมวัยได้
2. บอกแนวทางการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับพัฒนาการของเด็กปฐมวัยได้

ตอนที่ 3 การวัดและประเมินผลการเรียนรู้เด็กปฐมวัย

เรื่องที่ 3.1 การประเมินพัฒนาการเด็กปฐมวัย

แนวคิด

1. การประเมินพัฒนาการเด็กปฐมวัยเป็นกระบวนการต่อเนื่องและเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมปกติตามตารางกิจกรรมประจำวัน และครอบคลุมพัฒนาการของเด็กทุกด้าน ครูต้องมีความสามารถในการเลือกเครื่องมือ และวิธีการที่จะใช้ได้อย่างถูกต้อง

วัตถุประสงค์

1. อธิบายขั้นตอนการประเมินพัฒนาการเด็กปฐมวัยได้
2. เลือกวิธีการและเครื่องมือที่ใช้ในการประเมินพัฒนาการเด็กได้

ตอนที่ 1 แนวคิดหลักการของการจัดการศึกษาปฐมวัยและสาระของหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546

เรื่องที่ 1.1 ความรู้เกี่ยวกับหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย

แนวคิดการจัดการศึกษาปฐมวัย

หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 พัฒนาขึ้นมาโดยอาศัยแนวคิด ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับพัฒนาการเด็ก พัฒนาการของมนุษย์เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในตัวมนุษย์ เริ่มตั้งแต่ปฏิสนธิต่อเนื่องไปจนตลอดชีวิต ซึ่งครอบคลุมการเปลี่ยนแปลงในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ พัฒนาการทางด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา จะมีความสัมพันธ์และพัฒนาอย่างต่อเนื่องเป็นลำดับขั้นตอนไปพร้อมกันทุกด้าน เด็กแต่ละคนจะเติบโตและมีลักษณะพัฒนาการแตกต่างกันไปตามวัย แนวคิดเกี่ยวกับพัฒนาการเด็ก เป็นเสมือนหนึ่งแนวทางให้ผู้สอนหรือผู้ที่เกี่ยวข้องได้เข้าใจเด็ก สามารถอบรมเลี้ยงดูและจัดประสบการณ์ที่เหมาะสมกับวัยและความแตกต่างของแต่ละบุคคล ในอันที่จะส่งเสริมให้เด็กพัฒนาจนบรรลุผลตามเป้าหมาย

2. แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ การเรียนรู้ของมนุษย์เรามีผลสืบเนื่องมาจากประสบการณ์ต่างๆ ที่ได้รับ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเกิดขึ้นจากกระบวนการที่เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลและสิ่งแวดล้อมรอบตัวโดยเด็กจะต้องเป็นผู้กระทำให้เกิดขึ้นด้วยตนเอง และการเรียนรู้จะเป็นไปได้ดี ถ้าเด็กได้ใช้ประสาทสัมผัสทั้งห้า ได้เคลื่อนไหว มีโอกาสคิดริเริ่มตามความต้องการและความสนใจของตนเอง รวมทั้งอยู่ในบรรยากาศที่เป็นอิสระอบอุ่นและปลอดภัย ดังนั้น การจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ จึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็ก

3. แนวคิดเกี่ยวกับการเล่นของเด็ก การเล่นถือเป็นกิจกรรมที่สำคัญในชีวิตเด็กทุกคน เด็กจะรู้สึกสนุกสนาน เพลิดเพลิน ได้สังเกต มีโอกาสทำการทดลอง สร้างสรรค์ คิดแก้ปัญหาและค้นพบด้วยตนเอง การเล่นจะมีอิทธิพลและมีผลดีต่อการเจริญเติบโต ช่วยพัฒนาร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา จากการเล่นเด็กมีโอกาสนเคลื่อนไหวส่วนต่างๆ ของร่างกาย ได้ใช้ประสาทสัมผัสและการรับรู้ผ่านคลายอารมณ์ และแสดงออกถึงตนเอง เรียนรู้ความรู้สึกของผู้อื่น การเล่นจึงเป็นทางที่เด็กจะสร้างประสบการณ์เรียนรู้สิ่งแวดล้อม เรียนรู้ความเป็นอยู่ของผู้อื่น สร้างความสัมพันธ์อยู่ร่วมกับผู้อื่น กับธรรมชาติรอบตัว

4. แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมและสังคม บริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่เด็กอาศัยอยู่หรือแวดล้อมตัวเด็กทำให้เด็กแต่ละคนแตกต่างกันไป หลักสูตรการศึกษาปฐมวัยฉบับนี้ถือว่าผู้สอนจำเป็นต้องเข้าใจและยอมรับว่าวัฒนธรรมและสังคมที่แวดล้อมตัวเด็กและมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ การพัฒนาศักยภาพและพัฒนาการของเด็กแต่ละคน ผู้สอนควรต้องเรียนรู้บริบททางสังคมและวัฒนธรรมของเด็กที่

ตนรับผิดชอบ เพื่อช่วยให้เด็กได้พัฒนา เด็กเกิดการเรียนรู้ และสามารถอยู่ในกลุ่มคนที่มาจากพื้นฐานที่เหมือนหรือต่างจากตนได้อย่างราบรื่น มีความสุข

ปรัชญาการศึกษาปฐมวัย

การศึกษาปฐมวัยเป็นการพัฒนาเด็กตั้งแต่แรกเกิดถึง 5 ปี บนพื้นฐานการอบรมเลี้ยงดูและการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ที่สนองต่อธรรมชาติและพัฒนาการของเด็กแต่ละคน ตามศักยภาพ ภายใต้บริบทสังคม - วัฒนธรรมที่เด็กอาศัยอยู่ ด้วยความรัก ความเอื้ออาทร และความเข้าใจของทุกคน เพื่อสร้างรากฐานคุณภาพชีวิตให้เด็กพัฒนาไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เกิดคุณค่าต่อตนเองและสังคม

หลักการจัดการศึกษาปฐมวัย

การจัดทำหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย ยึดหลักการจัดการศึกษาปฐมวัย ดังนี้

1. การสร้างหลักสูตรที่เหมาะสม การพัฒนาหลักสูตรพิจารณาจากวัยและประสบการณ์ของเด็ก โดยเป็นหลักสูตรที่มุ่งเน้นการพัฒนาเด็กทุกด้าน ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา โดยอยู่บนพื้นฐานของประสบการณ์เดิมที่เด็กมีอยู่ และประสบการณ์ใหม่ที่เด็กจะได้รับต้องมีความหมายกับตัวเด็ก

2. การสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของเด็ก สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้จะต้องอยู่ในสภาพที่สนองความต้องการ ความสนใจของเด็กทั้งภายในและภายนอกห้องเรียน ผู้สอนจะต้องจัดสภาพแวดล้อมให้เด็กได้อยู่ในที่ที่สะอาด ปลอดภัย อากาศสดชื่น ผ่อนคลายไม่เครียด มีโอกาสออกกำลังกายและพักผ่อน มีสื่อ วัสดุ อุปกรณ์ มีของเล่นที่หลากหลาย เหมาะสมกับวัย ให้เด็กมีโอกาสได้เลือกเล่น เรียนรู้เกี่ยวกับตนเองและโลกที่เด็กอยู่ รวมทั้งพัฒนาการอยู่ร่วมกับคนอื่นในสังคม

3. การจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็ก ผู้สอนมีความสำคัญต่อการจัดกิจกรรมพัฒนาเด็กอย่างมาก ผู้สอนต้องเปลี่ยนบทบาทจากผู้บอกความรู้หรือสั่งให้เด็กทำมาเป็นผู้อำนวยความสะดวก ในการจัดสภาพแวดล้อม ประสบการณ์และกิจกรรมส่งเสริมพัฒนาการ และการเรียนรู้ของเด็กที่ผู้สอนและเด็กมีส่วนร่วมที่จะริเริ่มทั้ง 2 ฝ่าย โดยผู้สอนจะเป็นผู้สนับสนุน ชี้แนะ และเรียนรู้ร่วมกับเด็ก ส่วนเด็กเป็นผู้ลงมือกระทำเรียนรู้ และค้นพบด้วยตนเอง ดังนั้น ผู้สอนจะต้องยอมรับ เห็นคุณค่า รู้จักและเข้าใจเด็กแต่ละคนที่ตนดูแลรับผิดชอบก่อน เพื่อจะได้วางแผน สร้างสภาพแวดล้อม และจัดกิจกรรมที่จะส่งเสริมพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กได้อย่างเหมาะสม นอกจากนี้ผู้สอนต้องรู้จักพัฒนาตนเอง ปรับปรุง ใช้เทคนิคการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับเด็ก

4. การบูรณาการเรียนรู้ การจัดการเรียนการสอนในระดับปฐมวัยยึดหลักการบูรณาการที่ว่า หนึ่งแนวคิดเด็กสามารถเรียนรู้ได้หลายกิจกรรม หนึ่งกิจกรรมเด็กสามารถเรียนรู้ได้หลายทักษะ และหลายประสบการณ์สำคัญ ดังนั้น เป็นหน้าที่ของผู้สอนจะต้องวางแผนการจัดประสบการณ์ในแต่ละ

วันให้เด็กเรียนรู้ผ่านการเล่นที่หลากหลายกิจกรรม หลากหลายทักษะ หลากหลายประสบการณ์สำคัญ อย่างเหมาะสมกับวัยและพัฒนาการ

5. การประเมินพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็ก การประเมินเด็กปฐมวัย ยึดวิธีการสังเกต เป็นส่วนใหญ่ ผู้สอนจะต้องสังเกตและประเมินทั้งการสอนของตนและพัฒนาการการเรียนรู้ของเด็กว่าได้ บรรลุตามจุดประสงค์และเป้าหมายที่วางไว้หรือไม่ ผลที่ได้จากการสังเกตพัฒนาการ จากข้อมูลเชิง บรรยาย จากการรวบรวมผลงาน การแสดงออกในสภาพที่เป็นจริง ข้อมูลจากครอบครัวของเด็ก ตลอดจนการที่เด็กประเมินตนเองหรือผลงานสามารถบอกได้ว่าเด็กเกิดการเรียนรู้และมีความก้าวหน้า เพียงใด ข้อมูลจากการประเมินพัฒนาการจะช่วยผู้สอนในการวางแผนการจัดกิจกรรม ชี้ให้เห็นความต้องการพิเศษของเด็กแต่ละคน ใช้เป็นข้อมูลในการสื่อสารกับพ่อแม่ ผู้ปกครองเด็ก และขณะเดียวกันยัง ใช้ในการประเมินประสิทธิภาพการจัดการศึกษาให้กับเด็กในวันนี้ได้อีกด้วย

6. ความสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับครอบครัวของเด็ก เด็กแต่ละคนมีความแตกต่างกัน ทั้งนี้ เนื่องจากสภาพแวดล้อมที่เด็กเจริญเติบโตขึ้นมา ผู้สอน พ่อแม่ และผู้ปกครองของเด็กจะต้องมีการ แลกเปลี่ยนข้อมูล ทำความเข้าใจพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็ก ต้องยอมรับและร่วมมือกัน รับผิดชอบ หรือถือเป็นหุ้นส่วนที่จะต้องช่วยกันพัฒนาเด็กให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการร่วมกัน

สาระสำคัญของหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 (สำหรับเด็กอายุ 3-5 ปี)

หลักการ

การจัดประสบการณ์ให้เด็กอายุ 3-5 ปี จะต้องยึดหลักการอบรมเลี้ยงดูควบคู่กับการให้ การศึกษา คำนึงถึงความสนใจและความต้องการของเด็กทุกคนทั้งเด็กปกติ เด็กที่มีความสามารถพิเศษ เด็กที่มีความบกพร่องทางร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม สติปัญญา รวมทั้งการสื่อสารและการเรียนรู้ เพื่อให้เด็กพัฒนาทุกด้านทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญาอย่างสมดุล โดยจัด กิจกรรมที่หลากหลาย บูรณาการผ่านการเล่นและกิจกรรมที่เป็นประสบการณ์ตรงผ่านประสาทสัมผัสทั้ง ห้า เหมาะสมกับวัย และความแตกต่างระหว่างบุคคลด้วยปฏิสัมพันธ์ที่ระหว่างเด็กกับพ่อแม่ เด็กกับผู้ เลี้ยงดูหรือบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในการอบรมเลี้ยงดูและให้การศึกษาเด็กปฐมวัย

หลักการของหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 มีสาระสำคัญ ดังนี้

1. ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาการที่ครอบคลุมเด็กปฐมวัยทุกประเภท
2. ยึดหลักการอบรมเลี้ยงดูและให้การศึกษาที่เน้นเด็กเป็นสำคัญ โดยคำนึงถึงความแตกต่าง ระหว่างบุคคล และวิถีชีวิตของเด็กตามบริบทของชุมชน สังคม และวัฒนธรรมไทย
3. พัฒนาเด็กโดยองค์รวมผ่านการเล่นและกิจกรรมที่เหมาะสมกับวัย
4. จัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้สามารถดำรงชีวิตประจำวันได้อย่างมีคุณภาพและมีความสุข
5. ประสานความร่วมมือระหว่างครอบครัว ชุมชน และสถานศึกษาในการพัฒนาเด็กจุดหมาย

เมื่อเด็กจบการศึกษาระดับปฐมวัย เด็กจะบรรลุตามมาตรฐานคุณลักษณะที่พึงประสงค์ที่ครอบคลุมพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา ดังนี้

1. ร่างกายเจริญเติบโตตามวัย และมีสุขนิสัยที่ดี
2. กล้ามเนื้อใหญ่และกล้ามเนื้อเล็กแข็งแรง ใช้ได้อย่างคล่องแคล่วและประสานสัมพันธ์กัน
3. มีสุขภาพจิตดี และมีความสุข
4. มีคุณธรรม จริยธรรมและมีจิตใจที่ดีงาม
5. ชื่นชมและแสดงออกทางศิลปะ ดนตรี การเคลื่อนไหว และรักการออกกำลังกาย
6. ช่วยเหลือตนเองได้เหมาะสมกับวัย
7. รักธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และความเป็นไทย
8. อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข และปฏิบัติตนเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
9. ใช้ภาษาสื่อสารได้เหมาะสมกับวัย
10. มีความสามารถในการคิดและการแก้ปัญหาได้เหมาะสมกับวัย
11. มีจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์
12. มีเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้ และมีทักษะในการแสวงหาความรู้

1. หลักการจัดประสบการณ์

หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 ได้กำหนดหลักการจัดประสบการณ์ไว้ ดังนี้

- 1.1 จัดประสบการณ์การเล่นและการเรียนรู้เพื่อพัฒนาเด็กโดยองค์รวมอย่างต่อเนื่อง
- 1.2 เน้นเด็กเป็นสำคัญ สนองความต้องการ ความสนใจ ความแตกต่างระหว่างบุคคลและบริบทของสังคมที่เด็กอาศัยอยู่
- 1.3 จัดให้เด็กได้รับการพัฒนาโดยให้ความสำคัญทั้งกับกระบวนการและผลผลิต
- 1.4 จัดการประเมินพัฒนาการให้เป็นกระบวนการอย่างต่อเนื่อง และเป็นส่วนหนึ่งของการจัดประสบการณ์
- 1.5 ให้ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาเด็ก

2. แนวทางการจัดประสบการณ์

หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 ได้ให้แนวทางการจัดประสบการณ์ คือ

- 2.1 จัดประสบการณ์ให้สอดคล้องกับจิตวิทยาพัฒนาการ คือเหมาะสมกับอายุภาวะ และระดับพัฒนาการ เพื่อให้เด็กทุกคนได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพ
- 2.2 จัดประสบการณ์ให้สอดคล้องกับลักษณะการเรียนรู้ของเด็กวัยนี้ คือ เด็กได้ลงมือกระทำ เรียนรู้ผ่านประสาทสัมผัสทั้งห้า ได้เคลื่อนไหว สำรวจ เล่น สังเกต สืบค้น ทดลอง และคิดแก้ปัญหาด้วยตนเอง

- 2.3 จัดประสบการณ์ในรูปแบบบูรณาการ คือ บูรณาการทั้งทักษะและสาระการเรียนรู้
- 2.4 จัดประสบการณ์ให้เด็กได้ริเริ่ม คิด วางแผน ตัดสินใจ ลงมือกระทำ และนำเสนอความคิด โดยผู้สอนเป็นผู้สนับสนุน อำนวยความสะดวก และเรียนรู้ร่วมกับเด็ก
- 2.5 จัดประสบการณ์ให้เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับเด็กอื่น กับผู้ใหญ่ ภายใต้สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ในบรรยากาศที่อบอุ่น มีความสุขและเรียนรู้การทำกิจกรรมแบบร่วมมือในลักษณะต่าง ๆ กัน
- 2.6 จัดประสบการณ์ให้เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับสื่อและแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลาย และอยู่ในวิถีชีวิตของเด็ก
- 2.7 จัดประสบการณ์ที่ส่งเสริมลักษณะนิสัยที่ดีและทักษะการใช้ชีวิตประจำวันตลอดจน สอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมให้เป็นส่วนหนึ่งของการจัดประสบการณ์การเรียนรู้อย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ
- 2.8 จัดประสบการณ์ทั้งในลักษณะที่มีการวางแผนไว้ล่วงหน้า และประสบการณ์ที่เกิดขึ้นในสภาพจริงโดยไม่คาดการณ์ไว้
- 2.9 ให้ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดประสบการณ์ทั้งการวางแผน การสนับสนุนสื่อ การสอน การเข้าร่วมกิจกรรม และการประเมินพัฒนาการ
- 2.10 จัดทำสารนิทัศน์ด้วยการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับพัฒนาการ และการเรียนรู้ของเด็กเป็นรายบุคคล นำข้อมูลที่ได้มาไตร่ตรองและใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาเด็กและการวิจัยในชั้นเรียน

สรุป

หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 พัฒนาขึ้นมาโดยอาศัยแนวคิดเกี่ยวกับพัฒนาการเด็ก การเรียนรู้ การเล่นของเด็ก วัฒนธรรมและสังคม การจัดทำหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย ยึดหลักการจัดการศึกษาปฐมวัย ดังนี้ การสร้างหลักสูตรที่เหมาะสม การสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของเด็ก การจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็ก การบูรณาการการเรียนรู้ การประเมินพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็ก และความสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับครอบครัวของเด็ก

เรื่องที่ 1.2 กระบวนการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา

หลักสูตรสถานศึกษาปฐมวัยเป็นหลักสูตรที่เกิดจากการที่สถานศึกษานำสภาพต่างๆ ที่เป็นปัญหา จุดเด่น เอกลักษณ์ของชุมชน สังคม ศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นคุณลักษณะที่พึงประสงค์ที่กำหนดเป็นสาระและจัดกระบวนการเรียนรู้ให้เด็กบนพื้นฐานหลักสูตรแกนกลางและเพิ่มเติมสาระตามความถนัด ความสนใจของเด็กปฐมวัย โดยความร่วมมือของทุกคนในสถานศึกษาและชุมชน เพื่อนำไปสู่การออกแบบหลักสูตรสถานศึกษาให้มีคุณภาพเพื่อพัฒนาเด็ก

ขั้นตอนการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาปฐมวัย

ศึกษาทำความเข้าใจเอกสารการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 และเอกสารหลักสูตรอื่นๆ รวมทั้งศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับตัวเด็กและครอบครัว สภาพปัจจุบันปัญหา ความต้องการของชุมชนและท้องถิ่น และดำเนินการร่วมกันจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาปฐมวัย ตามหัวข้อดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 กำหนดวิสัยทัศน์ ภารกิจ เป้าหมาย หรือจุดหมาย (มาตรฐานคุณลักษณะที่พึงประสงค์)

วิสัยทัศน์ สถานศึกษาปฐมวัยต้องกำหนดวิสัยทัศน์ซึ่งเป็นการคิดไปข้างหน้า เป็นอนาคตที่พึงประสงค์ เป็นภาพที่พึงปรารถนาในอนาคตที่วางอยู่บนพื้นฐานความจริง มีเอกลักษณ์เป็นของสถานศึกษาของตน ทำให้บุคลากรที่เกี่ยวข้องเกิดศรัทธา/ความคิดการพัฒนาเด็กปฐมวัยทั้งนี้การกำหนดวิสัยทัศน์กับนโยบายควรเป็นการกำหนดร่วมกันระหว่างบุคลากรในสถานศึกษา พ่อแม่ผู้ปกครอง รวมทั้งคณะกรรมการสถานศึกษา แสดงวิสัยทัศน์ที่ปรารถนาให้สถานศึกษาปฐมวัยพัฒนาเด็ก วิสัยทัศน์ที่ดีต้องมีความชัดเจน สอดคล้องกับนโยบายของสถานศึกษาและมีระยะเวลาที่แน่นอน

ภารกิจ หรือ พันธกิจ สถานศึกษาปฐมวัยจำเป็นต้องกำหนดงานหลักที่สำคัญหรือวิธีดำเนินงานเพื่อให้บรรลุวิสัยทัศน์ในระยะเวลาที่แน่นอน

จุดหมาย หรือ มาตรฐานคุณลักษณะที่พึงประสงค์ เป็นการกำหนดความคาดหวังที่จะเกิดกับเด็กหลังจากจบหลักสูตรแล้ว ในบางกรณีอาจกำหนดรวมอยู่ในเป้าหมาย แต่ถ้าเป้าหมายกำหนดในภาพรวม อาจแยกออกมากำหนดเป็นจุดหมายต่างหากได้ซึ่งจะมองในลักษณะที่เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของหลักสูตร กล่าวคือ เป็นจุดหมายของหลักสูตรโดยตรง

การกำหนดจุดหมายหรือมาตรฐานคุณลักษณะที่พึงประสงค์จะกำหนดโดยนำจุดหมายของหลักสูตรแกนกลาง มากำหนดเป็นจุดหมายของหลักสูตรสถานศึกษาโดยตรง และสถานศึกษาอาจกำหนดมาตรฐานคุณลักษณะที่พึงประสงค์เพิ่มขึ้นอีกด้วย

ขั้นตอนที่ 2 จัดทำโครงสร้างหลักสูตร

สาระการเรียนรู้รายปี

การกำหนดสาระการเรียนรู้รายปี สถานศึกษาสามารถทำได้โดยมีจุดหมายหรือมาตรฐานคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย(หลักสูตรแกนกลาง) เป็นหลักในการกำหนดสาระการเรียนรู้รายปี

สาระการเรียนรู้ประกอบด้วยสาระที่ควรเรียนรู้และประสบการณ์ที่สำคัญผู้จัดทำหลักสูตรสถานศึกษาจะต้องวางแผนล่วงหน้าว่าเด็กแต่ละช่วงวัยควรจะเรียนรู้อะไรและด้วยประสบการณ์ที่สำคัญใดบ้างเพื่อให้บรรลุมาตรฐานคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามที่สถานศึกษากำหนด โดยอาศัยความรู้ความเข้าใจในคุณลักษณะตามวัย/พัฒนาการของเด็กปฐมวัยหลักการจัดการศึกษาปฐมวัย และประสบการณ์ของผู้สอน มาช่วยกำหนดสาระที่ควรเรียนรู้รายปีแยกตามช่วงอายุ 3 ปี 4 ปี 5 ปี ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับระดับอายุที่สถานศึกษาจัดอยู่ และกำหนดประสบการณ์สำคัญที่คาดว่าเด็กควรจะได้เรียนรู้สาระต่างๆ ผ่านประสบการณ์สำคือนั้นๆ ทั้งนี้ผู้จัดทำหลักสูตรควรตรวจสอบสาระที่ควรเรียนรู้อีกครั้ง ว่าครอบคลุมหัวเรื่องที่ระบุไว้ในหลักสูตรแล้วหรือไม่และทำเช่นเดียวกับประสบการณ์สำคัญ

กำหนดเวลาเรียน

เวลาเรียนของเด็กปฐมวัยจะขึ้นอยู่กับสถานศึกษาแต่ละแห่ง ส่วนใหญ่จะจัด 2 ภาคเรียน : 1 ปีการศึกษา หรือ 200 วัน: 1ปีการศึกษา ในแต่ละวันจะใช้เวลา 5-6 ชั่วโมงโดยประมาณ เพื่อให้เด็กบรรลุจุดหมายหรือมาตรฐานคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามที่หลักสูตรกำหนด ผู้สอนควรคำนึงถึงหลักพัฒนาการตามวัยของเด็กเป็นสำคัญเพราะประสบการณ์ที่เด็กได้รับบางอย่างอาจต้องใช้เวลา มาตรฐานบางข้ออาจไม่ปรากฏชัดเจนในช่วงอายุ 3 ปีหรือ 4 ปี แต่อาจไม่ปรากฏชัดเจนในช่วง 5 ปีนอกจากนี้สาระที่ควรเรียนรู้ทั้ง 4 เรื่องในแต่ละปี ควรยึดหลักการเรียนรู้เรื่องที่อยู่ใกล้ตัวเด็กก่อนควรประกอบด้วยสาระที่ควรเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลางและสาระที่ควรเรียนรู้อันเกิดจากความสนใจของเด็กปฐมวัยซึ่งผู้สอนไม่ได้วางแผนไว้ล่วงหน้า ดังนั้นสถานศึกษาปฐมวัยจึงสามารถยืดหยุ่นสาระที่ควรเรียนรู้นอกเหนือจากที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแกนกลางได้ และควรให้เด็กเรียนรู้ผ่านประสบการณ์สำคัญตามที่หลักสูตรกำหนด

ขั้นตอนที่ 3 การจัดประสบการณ์

มีรูปแบบวิธีการที่หลากหลาย โดยพิจารณาถึงแนวการจัดประสบการณ์ที่หลักสูตรแกนกลางกำหนด หลักสูตรสถานศึกษาปฐมวัยควรกำหนดการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัยแต่ละช่วงอายุให้สอดคล้องกับจิตวิทยาพัฒนาการ คือเหมาะกับอายุ วุฒิภาวะ ระดับพัฒนาการและลักษณะการเรียนรู้ของเด็ก ทั้งนี้เด็กปฐมวัยจะเรียนรู้ผ่านประสาทสัมผัสทั้ง 5 มีโอกาสลงมือกระทำ เคลื่อนไหว สำรวจ สังเกต ทดลองเล่น สืบค้น คิดแก้ปัญหาด้วยตนเอง โดยกำหนดการจัดประสบการณ์ให้เห็นเป็นรูปธรรมในหลักสูตรสถานศึกษา

ขั้นตอนที่ 4 การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้

ควรมีการกำหนดสภาพแวดล้อมทั้งใน และนอกห้องเรียน ที่ช่วยสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ให้ เกิดกับเด็ก แผนผังสภาพแวดล้อม สามารถจัดทำได้หลายรูปแบบ โดยคำนึงถึงการจัดสภาพแวดล้อมใน สถานศึกษาปฐมวัยที่มีทั้งมุมเล่น/ศูนย์เล่นต่างๆ นอกจากนี้การสร้างบรรยากาศเรียนรู้ทางด้านจิต ภาพลือว่ามีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าสภาพแวดล้อมทางกายภาพ (ศึกษาเพิ่มเติมจาก TEPE 221-5)

ขั้นตอนที่ 5 สื่อและแหล่งการเรียนรู้

เพื่อให้เด็กปฐมวัย ได้พัฒนาตามจุดหมายของหลักสูตรจึงควรจัดเตรียมสื่อและแหล่งการเรียนรู้ อย่างหลากหลายที่มีอยู่ในท้องถิ่น ชุมชน และแหล่งอื่นๆ เน้นสื่อที่เหมาะสมกับวัย พัฒนาการของเด็ก รวมทั้งบริบทของสังคมและวัฒนธรรมที่เด็กอาศัยอยู่อย่างจัดทำและพัฒนาสื่อการเรียนรู้ขึ้นเองหรือ นำ สื่อต่าง ๆ ที่มีอยู่รอบตัวเด็กมาใช้ให้เป็นประโยชน์ (ศึกษาเพิ่มเติมจาก TEPE 221-5)

ขั้นตอนที่ 6 การประเมินพัฒนาการ

ควรจัดทำแนวปฏิบัติในการประเมินพัฒนาการเด็กปฐมวัยให้ทุกฝ่ายถือปฏิบัติร่วมกัน โดยให้ สอดคล้องกับการประเมินพัฒนาการที่ระบุไว้ในหลักสูตรแกนกลางซึ่งให้หลักการดังนี้

- 6.1 ประเมินพัฒนาการของเด็กครบทุกด้านและ นำผลมาพัฒนาเด็ก
- 6.2 ประเมินเป็นรายบุคคลอย่างสม่ำเสมอต่อเนื่องตลอดปี
- 6.3 สภาพการประเมินควรมีลักษณะเช่นเดียวกับปฏิบัติกิจกรรมประจำวัน
- 6.4 ประเมินอย่างเป็นระบบ มีการวางแผน เลือกใช้เครื่องมือและจดบันทึกไว้เป็นหลักฐาน
- 6.5 ประเมินตามสภาพจริงด้วยวิธีการหลากหลายเหมาะกับเด็กรวมทั้งใช้แหล่งข้อมูลหลายๆ ด้านไม่ควรใช้การทดสอบ

วิธีการประเมินที่เหมาะสมที่สุดควรใช้กับเด็กปฐมวัย คือการสังเกตและบันทึกข้อมูลเก็บไว้ใน รูปแบบต่างๆ เช่นแบบบันทึกสั้น แบบสังเกต แบบมาตรวัดประมาณค่า ฯลฯ ควรเก็บข้อมูลอย่างเป็น ระบบ อาจทำเป็นแบบแฟ้มผลงานเด็ก ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับการกำหนดร่วมกันกับบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการ จัดทำหลักสูตรสถานศึกษา

ขั้นตอนที่ 7 การบริหารจัดการหลักสูตร

คุณภาพตามมาตรฐานคุณลักษณะที่พึงประสงค์ที่กำหนดและมีการตรวจระบบ 3 ขั้นตอนคือ กำหนดให้มีการประเมินก่อนนำหลักสูตรไปใช้อาจให้ผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ทรงคุณวุฒิทางการปฐมวัย ตรวจสอบคุณภาพของหลักสูตรองค์ประกอบต่างๆ ของหลักสูตรที่จัดทำ แล้วประเมินระหว่าง ดำเนินการใช้หลักสูตรเพื่อตรวจสอบว่านำไปใช้ได้ดีเพียงใด ควรปรับปรุงแก้ไขเรื่องใด และประเมินหลัง

การใช้หลักสูตรครบแต่ละช่วงอายุ 3 ปี 4 ปี 5 ปี เพื่อสรุปผลหลักสูตรหลักที่จัดทำและจะได้ปรับปรุงและพัฒนาให้ดีขึ้น

สรุป

ขั้นตอนการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาปฐมวัย มีดังนี้ ขั้นตอนที่ 1 กำหนดวิสัยทัศน์ ภารกิจ เป้าหมาย หรือจุดหมาย หรือ มาตรฐานคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ขั้นตอนที่ 2 จัดทำโครงสร้างหลักสูตร ด้วยการกำหนดสาระการเรียนรู้รายปี และกำหนดเวลาเรียน ขั้นตอนที่ 3 การจัดประสบการณ์ โดยพิจารณาถึงแนวการจัดประสบการณ์ที่หลักสูตรแกนกลางกำหนด ขั้นตอนที่ 4 การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ ทั้งใน และนอกห้องเรียน ขั้นตอนที่ 5 สื่อและแหล่งการเรียนรู้ เน้นสื่อที่เหมาะสมกับวัย พัฒนาการของเด็ก ขั้นตอนที่ 6 การประเมินพัฒนาการ ด้วยวิธีการประเมินที่เหมาะสม และขั้นตอนที่ 7 การบริหารจัดการหลักสูตร

หลังจากศึกษาเนื้อหาสาระตอนที่ 1 แล้ว โปรดปฏิบัติใบงานที่ 1.1

ตอนที่ 2 ความรู้เกี่ยวกับพัฒนาการเด็กปฐมวัย

เรื่องที่ 2.1 ธรรมชาติการเรียนรู้ของสมองเด็กปฐมวัย

ธรรมชาติของสมอง

สมองเป็นอวัยวะสำคัญของชีวิต มีหน้าที่ในการดำรงอยู่ของชีวิต การคิด และการเรียนรู้ของมนุษย์ การพัฒนาการใช้สมองนี้จำเป็นสำหรับเด็กปฐมวัย เพราะเด็กปฐมวัยของการพัฒนาสมองอย่างรวดเร็ว สมองของแต่ละคนประกอบด้วยเซลล์ประสาทสมองประมาณ 100 ล้านเซลล์ การทำงานของเซลล์ประสาทสมองจะเป็นวงจร แต่จะส่งส่วนยื่นของเซลล์เรียก เดนไดรต์ (Dendrite) ออกไปหาเซลล์อื่นเพื่อเกาะสัมผัสกันเป็นวงจร แล้วสื่อสารถ่ายทอดกัน เช่น ไปสัมผัสกับเซลล์ประสาทตาเพื่อรับภาพ ไปสัมผัสกับประสาทเซลล์กล้ามเนื้อเพื่อควบคุมเซลล์กล้ามเนื้อให้เคลื่อนไหว ยิ่งเซลล์ประสาทสมองสร้างใยประสาทสำหรับสื่อสารออกไปได้มากเท่าไร เซลล์นั้นก็สามารถถ่ายทอดข้อมูลได้มากเท่านั้น ดังนั้น ถ้าสมองเพิ่มกิ่งก้านสาขาใยประสาทเพื่อส่งรับถ่ายข้อมูลให้มากขึ้น เป็นการเพิ่มพูนสติปัญญาให้เด็กมากยิ่งขึ้น สมองส่วนที่ทำหน้าที่เกี่ยวเนื่องกับพัฒนาการและควบคุมดูแลความสามารถในการ ได้ยิน ความสามารถทางภาษา การพูด ความจำ การดมกลิ่น และอารมณ์ คือ สมองส่วนที่ชื่อว่า เทมพอร์ลโลบ (Temporallobe)

การพัฒนาการใช้สมองนี้จำเป็นสำหรับเด็กปฐมวัย เพราะเด็กปฐมวัยของการพัฒนาสมองอย่างรวดเร็ว จากผลการวิจัยและหลักการทฤษฎีใหม่เชื่อว่าการให้เด็กได้เล่น ได้รับ ได้กระทำ เป็นการพัฒนาความงอกงามของใยแต่ละเซลล์ประสาทของสมองส่วนคอร์เทกซ์

การหยิบจับสัมผัสเป็นสื่อสร้างการเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัย และเป็นด่านแรกของการสร้างเสริมที่สัมพันธ์กับการกระตุ้นความงอกงามของใยประสาท การที่เด็กได้รับการกระตุ้นให้ใช้กล้ามเนื้อเล็กด้วยการปั้น หยิบ จับ ตามด้วยการส่งเสริมความสามารถในการคิดสร้างสรรค์และการแก้ปัญหาตามวัย เป็นการพัฒนาเส้นประสาทที่งอกงามไปพร้อมกับการพัฒนาทางปัญญา จากการวิจัยพบว่าการใช้กล้ามเนื้อเล็ก การให้เด็กมีประสบการณ์คิด การเล่นดนตรีจะทำให้เส้นใยประสาทพัฒนาอย่างรวดเร็ว ประสบการณ์ทั้งดีและเลวมีผลต่อใยประสาทของเด็ก การพูด การร้องเพลงจะทำให้ใยประสาททางอวกาศ แต่ในทางตรงกันข้ามความเครียดจะมีผลทำให้ใยประสาทของสมองถูกกดการทำงาน เนื่องจากขณะเครียดเกิดมีสเตอรอยด์ฮอร์โมนที่เรียกว่า คอร์ติซอล (Cortisol) ออกมาสูงเป็นเหตุทำให้เซลล์สมองตาย ความคล่องแคล่วว่องไวในการเรียนรู้ จะลดลงถ้าต้องการให้เด็กเรียนรู้อย่างรวดเร็วมีการพัฒนาทางปัญญาต้องให้แต่ ประสบการณ์ที่ดีกับเด็ก เด็กที่เครียดใยประสาทและเซลล์สมองจะเล็กกว่าคนทั่วไปร้อยละ 20 – 30 ความสำคัญของการเพิ่มมากขึ้นของใยประสาทอยู่ที่ถ้ามีมากจะทำให้มีการถ่าย ทอดกระแสประสาทที่รวดเร็ว ตรงบริเวณที่เป็นจุดเชื่อมต่อ (Synapses) ซึ่งจุดเชื่อมต่อนี้มีสารเคมีอยู่ 2 กลุ่ม ที่เป็นตัวกระตุ้นความเร็วช้าของการเชื่อมต่อ สารเคมีกลุ่มที่ทำให้ข้อมูลข่าวสารเร็วขึ้นคือเอนดอร์ฟิน (Endorphin) ในทางตรงกันข้ามสารคอร์ติซอล (Cortisol) ซึ่งพบ

เมื่อเจริญจะทำให้การถ่ายโยงกระแสประสาทเข้าและทำลายสมองส่วนที่เก็บ หน่วยความจำ ไยประสาทจะมากขึ้นขึ้นอยู่กับอาหาร การออกกำลังกาย การได้คิด ได้สัมผัสสิ่งต่าง ๆ ซึ่งการคิดสร้างสรรค์จะทำให้ใยประสาทงอกงาม แต่ถ้าถูกกดดันจะมีผลทำให้เซลล์ประสาทขนาดเล็กลงและมีใยประสาทน้อย ซึ่งมีผลต่อการเรียนรู้ เช่นกันหากสมองส่วนไหนไม่ได้ใช้จะถูกทำลายลงไป

การเพิ่มขึ้นของประสาทจะมีการเชื่อมโยงต่อกัน แต่ใยประสาทที่เพิ่มขึ้นจะมีแผ่นไขมันมาหุ้มเป็นฉนวน (Myelination) ทำให้เกิดการถ่ายทอดพลังประสาทที่รวดเร็ว เป็นการเพิ่มประสิทธิภาพของสมองเด็ก และในช่วงวัยนี้ความสามารถของสมองจะปรับไปตามประสบการณ์ที่ได้รับ สมองเริ่มมีใยประสาทเมื่อไข่มดได้ 9 เดือน เมื่อแรกเกิดสมองเด็กจะประกอบด้วยเซลล์ประสาทเป็นแสนล้านเซลล์ เป็นจำนวนเท่ากับเซลล์ประสาททำให้มีการติดต่อสื่อสารข้อมูลถึงกันทำให้เกิดการ รับรู้ เข้าใจ ทักษะและมโนทัศน์ที่ผ่านเข้ามาเป็นระยะ การเรียนทำให้ทั้งจำนวนและการสานต่อใยประสาทเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ใยประสาทนี้จะปรับตัวตามการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อม การเจริญของสมองจะพัฒนาโดยลำดับ 3 ขวบแรก การเชื่อมต่อใยประสาท จะเป็นอย่างรวดเร็ว เมื่ออายุ 5 ขวบ สายใยประสาทจะหดสั้นเข้าและสมบูรณ์เมื่ออายุ 6 ขวบ ซึ่งการกระตุ้นการเรียนรู้ในชั้นอนุบาลจะทำให้เกิดความงอกงามมากขึ้น และสมองทำหน้าที่เต็มที่

สมองสองซีก

สมองของมนุษย์ แบ่งออกเป็นสองส่วนคือ สมองซีกซ้าย (Left Hemisphere) และสมองซีกขวา (Right Hemisphere) โดยสมองสองส่วนนี้จะถูกเชื่อมโยงต่อกันโดยเส้นใยประสาท ๆ เส้น ซึ่งเรียกว่า คอร์ปัส คอลโลซัม (Corpus callosum) สมองซีกซ้ายจะทำหน้าที่ควบคุมซีกขวาของร่างกาย และสมองซีกขวากจะควบคุมร่างกาย ทางซีกซ้าย โดยสมองแต่ละซีกจะทำหน้าที่ด้านการรับรู้ข้อมูลไม่เหมือนกัน แต่ในการที่จะให้ร่างกายทั้งสองซีกทำงานร่วมกันนั้นก็คือเราจะต้องใช้สมอง ทั้งสองซีกอย่างสอดคล้องประสาน การเรียนรู้ของมนุษย์จึงจะมีศักยภาพ เราทุกคนใช้สมองทั้งสองซีกอย่างสอดคล้องประสาน การเรียนรู้ของมนุษย์จึงจะมีศักยภาพ เราทุกคนใช้สมองทั้งสองซีกแต่เราอาจจะใช้ซีกหนึ่งมากกว่าอีกซีกหนึ่ง เช่น อาจใช้สมองซีกขวา 60 เปอร์เซ็นต์และใช้สมองซีกซ้าย 40 เปอร์เซ็นต์ เด็กแรกเกิดถึง 2 ขวบ สมองซีกซ้ายจะเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว ส่วนสมองซีกขวาค่อย ๆ เจริญเติบโตและตามทันกันเมื่อลูกมีอายุ 3 – 4 ขวบ

มนุษย์แต่ละคนจะมีความสามารถในการเรียนรู้ โดยใช้สมรรถภาพของสมองส่วนต่าง ๆ แตกต่างกัน บางคนจะสามารถรับรู้ทางจักขุประสาทได้อย่างดีเลิศ ทั้งนี้เพราะสมองซีกขวามีความถนัดในการทำงานมากกว่าซีกซ้าย เรียกว่า เป็นผู้เรียนทางตา (Visual Learners) คนอีกกลุ่มหนึ่งจะเรียนรู้ได้ดีจะต้องผ่านโสตประสาทคือ ต้องได้ยินด้วยหูจึงจะเข้าใจ เรียกว่า เป็นผู้เรียนรู้ทางหู (Auditory Learners) คนกลุ่มนี้มักจะเป็นผู้ที่ถนัดใช้สมองทางซีกซ้าย ส่วนคนที่ไม่แน่ชัดว่ามีความถนัดเรียนรู้ทางด้านไหนอย่างไร มักจะเป็นคนที่เรียนด้วยประสาทสัมผัสทางผิวหนังผสมผสานประสาทสัมผัสทางกล้ามเนื้อและข้อต่อ หรือที่เรียกว่า เป็นผู้เรียนทางสัมผัส (Haptic Learners) ซึ่งจะต้องเรียนรู้จากประสบการณ์จริง

ความสามารถพิเศษของสมองแต่ละซีกที่เกี่ยวข้องกับทักษะต่าง ๆ

เป็นที่คาดหวังกันว่าสมองซีกที่ถนัดควรต้องเป็นสมอง ซีกที่ชำนาญในการย่อยข้อมูลที่ได้รับมากกว่าอีกซีกหนึ่ง แต่อย่างไรก็ตามในการใช้สมองนั้นมนุษย์ควรให้สมองได้ทำงานอย่างมีสมดุล ทั้ง ซีกซ้ายและซีกขวา แม้ว่าจะมีการกำหนดทักษะบางทักษะว่าเป็นความถนัด หรือเป็นความสามารถเฉพาะของสมองแต่ละด้านก็ตาม

สมองซีกซ้าย

มีหน้าที่ควบคุมและสั่งการเกี่ยวกับการเคลื่อนไหว และความถนัดของเด็กในช่วงแรกเกิดทำให้เกิดกำลังทำให้เด็กสามารถรับความรู้สึกจากสิ่งที่รับ จากภาพที่เห็น จากเสียงที่ได้ยิน แปลเป็นรูปธรรมอันทำให้เด็กรู้ว่าสิ่งที่ตนสัมผัสเป็นอย่างไร มีรูปร่างอย่างไร มีการเคลื่อนไหวอย่างไร ทำให้เด็กพูดภาษาได้เข้าใจ ความหมายของภาษา เข้าใจด้านคำนวณ วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ โครงสร้าง และความรู้ต่าง ๆ ที่เป็นหลักการที่เป็นเหตุผล

สมองซีกขวา

มีหน้าที่และสั่งการเรื่องกับนามธรรม จริยธรรม ศิลปะ ดนตรี วัฒนธรรม ความรัก เรื่องของอุปนิสัยใจคอ อารมณ์ความรู้สึก การสร้างจินตนาการต่าง ๆ ฯลฯ

แนวทางที่ดีที่สุดสำหรับการพัฒนาส่งเสริมสมองซีกขวา และซ้ายนั้น ควรทำไปพร้อม ๆ กัน ทั้งนี้เพื่อให้เด็กเป็นผู้มีความสามารถ มีสติปัญญา เก่งในการสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ ขณะเดียวกันก็มีจิตใจที่ดีงาม มีคุณธรรม เป็นคนดีของสังคม

สมองกับการเรียนรู้

สมองเป็นอวัยวะที่ต้องการออกกำลังกายและต้องการการฝึกเหมือนกับอวัยวะอื่น ๆ ของร่างกาย การใช้สมองที่ถูกต้องสม่ำเสมอจะทำให้เกิดความคิด ความจำที่องงาม เด็กอายุ 6 ขวบแรกเป็นขวบที่มีสมองมีความเจริญองงามสูงสุดกว่าร้อยละ 80 ของวัยผู้ใหญ่ ประสบการณ์การเรียนรู้ในช่วงปฐมวัยนี้จึงมีความหมายสำหรับเด็กมาก ซึ่งนอกจากการดูแลโภชนาการที่ถูกต้องแล้วเด็กควรได้รับการพัฒนาการเรียนรู้ ที่สัมพันธ์กับสมองด้วย

การเรียนรู้เป็นกระบวนการจัดทำสารสนเทศภายในสมอง ด้วยการรับสารสนเทศผ่านกลไกการซึมซับไปสู่การสร้างเป็นองค์ความรู้สะสมไว้ใน สมอง เมื่อต้องการนำมาใช้สมองจะตอบสนองสิ่งที่กระตุ้นแล้วถ่ายทอดสารสนเทศที่จำ เป็นได้ออกมา ความเร็วช้าของการเรียกความจำนี้เป็นไปตามสมรรถภาพของสมองของแต่ละบุคคล

ความสามารถทางสติปัญญามนุษย์

ทฤษฎีพหุปัญญา (Theory of Multiple Intelligence MI) ของโฮเวิร์ด การ์ดเนอร์ (Howard Gardner. 1993) ได้จำแนกความสามารถทางสติปัญญาของมนุษย์ออกเป็น 8 ด้าน ซึ่งแต่ละบุคคลจะ

มีความสามารถทั้ง 8 ด้าน อาจจะมากน้อยแตกต่างกัน สามารถพัฒนาให้สูงขึ้นได้ถ้าได้รับการฝึกฝนที่เหมาะสมและความสามารถทางสติ ปัญญานี้สามารถทำงานร่วมกันได้ สามารถแสดงออกให้เห็นได้ในหลาย ๆ ลักษณะ สามารถทางสติปัญญาของมนุษย์ทั้ง 8 ด้าน มีดังนี้

1. สติปัญญาด้านภาษา (Verbal – Inquistis Intelligence) คือ ผู้ที่มีความสามารถทางด้านภาษาสูง เช่น นักเล่านิทาน นักพูด นักการเมือง หรือ ด้านการเรียน เช่น กวี นักเขียนบทละคร บรรณาธิการ นักหนังสือพิมพ์ ปัญญาด้านนี้ยังรวมถึงความสามารถในด้านการจัดกระทำเกี่ยวกับโครงสร้างของภาษา เสียง ความหมาย และเรื่องที่เกี่ยวข้องกับภาษา เช่น ความสามารถใช้ภาษาในการหวานล่อม การอธิบาย เป็นต้น

2. สติปัญญาด้านตรรกและคณิตศาสตร์ (Logical/Mathematic Intelligence) ได้แก่ ผู้ที่มีความสามารถสูงในการใช้ตัวเลข เช่น นักบัญชี นักคณิตศาสตร์ นักสถิติ และผู้ให้เหตุผลและผล ที่ดี เช่น นักวิทยาศาสตร์ นักตรรกศาสตร์ นักจัดทำโปรแกรมคอมพิวเตอร์ ปัญญาด้านนี้ยังรวมถึงความไว ในการเห็นความสัมพันธ์แบบแผนตรรกวิทยา การคิดเชิงนามธรรม และการคิดที่เป็นเหตุผล (Cause – effect) และการคิดคาดการณ์ (if – then) วิธีการที่ใช้ในการคิด ได้แก่ การจำแนกประเภท การจัดหมวดหมู่ การสันนิษฐาน สรุป การคิดคำนวณ การตั้งสมมติฐาน

3. สติปัญญาด้านมิติสัมพันธ์ (Visual/Spatial Intelligence) คือ ความสามารถในการมองเห็น พื้นที่ ได้แก่ นายพราน ลูกเสือ ผู้นำทาง และสามารถปรับปรุงวิธีการใช้เนื้อที่ได้ดี เช่น สถาปนิก มัณฑนา การ ศิลปิน นักประดิษฐ์ ปัญญาด้านนี้รวมไปถึงความไวต่อสี เส้น รูปร่าง เนื้อที่ และความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งเหล่านี้ นอกจากนี้ ยังหมายถึง ความสามารถที่จะมองเห็นและแสดงออกเป็นรูปร่างถึงสิ่งที่เห็นและความคิด เกี่ยวกับพื้นที่

4. สติปัญญาด้านร่างกายและการเคลื่อนไหว (Bodily-Kinesthetic Intelligence) คือ ความสามารถในการใช้ร่างกายของตนแสดงความคิด ความรู้สึก ได้แก่ นักแสดง นักแสดงท่าเต้น นักกีฬา นาฏกร นักฟิสิกส์ และความสามารถในการใช้มือประดิษฐ์ เช่น นักปั้น ช่างแกะสลัก ศัลยแพทย์ ปัญญาทางด้านนี้รวมถึงทักษะทางกาย เช่น ความคล่องแคล่ว ความแข็งแรง ความรวดเร็ว ความยืดหยุ่น ความประณีต และความไวทางประสาทสัมผัส

5. สติปัญญาทางด้านดนตรี (Musical/Rhythmic Intelligence) คือ ความสามารถทางด้านดนตรี ได้แก่ นักแต่งเพลง นักดนตรี นักวิจารณ์ดนตรี ปัญญาด้านนี้รวมถึงความไวในเรื่องจังหวะทำนอง เสียง ตลอดจนความสามารถในการเข้าใจและวิเคราะห์ดนตรี

6. สติปัญญาด้านมนุษย์สัมพันธ์ (Interpersonal Intelligence) คือ ความสามารถในการเข้าใจอารมณ์ ความรู้สึก ความคิด และเจตนาของผู้อื่น ทั้งนี้รวมถึงความไวในการสังเกต น้ำเสียง ใบหน้า ท่าทาง ทั้งยังมีความสามารถสูงในการรู้ถึงลักษณะต่าง ๆ ของสัมพันธ์ภาพของมนุษย์และสามารถตอบสนองได้อย่างเหมาะสม และมีประสิทธิภาพ เช่น สามารถทำให้บุคคลหรือกลุ่มบุคคลปฏิบัติตาม

7. สติปัญญาด้านตน หรือ การเข้าใจตนเอง (Intrapersonal Intelligence) คือ ความสามารถในการรู้จักตนเอง และสามารถประพฤติปฏิบัติตนได้จากความรู้จักตนนี้ ความสามารถในการรู้จักตัวตนได้แก่

การรู้จักตัวเองตามความเป็นจริง เช่น มีจุดอ่อน จุดแข็ง ในเรื่องใด มีความรู้เท่าทันอารมณ์ ความคิด ความปรารถนาของตน มีความสามารถในการฝึกฝนตนเองและเข้าใจตนเอง

8. สติปัญญาด้านการรักธรรมชาติ (Naturalistic) เข้าใจการเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติ และ ปรากฏการณ์ธรรมชาติ เข้าใจความสำคัญของตนเองกับสิ่งแวดล้อม และตระหนักถึงความสามารถ ของตนที่จะมีส่วนช่วยในการอนุรักษ์ธรรมชาติ เข้าใจถึงการพัฒนาการของมนุษย์ และการดำรงชีวิต ของมนุษย์ตั้งแต่เกิดจนตาย เข้าใจและจำแนกความเหมือนกันของสิ่งของ เข้าใจการหมุนเวียน เปลี่ยนแปลงของสสาร

สรุป

ในการพัฒนาเด็กปฐมวัย ครูควรจัดกิจกรรมเสริมศักยภาพเพื่อพัฒนาความสามารถของผู้เรียน ทั้ง 8 ด้าน ได้แก่ ด้านภาษา ด้านตรรกและคณิตศาสตร์ ด้านมิติสัมพันธ์ ด้านร่างกายและการ เคลื่อนไหว ด้านดนตรีด้านมนุษย์สัมพันธ์ ด้านตน หรือ การเข้าใจตนเอง และด้านการรักธรรมชาติ และ ต้องสังเกตว่าเด็กแต่ละคนมีทักษะความสามารถ ความถนัดเฉพาะทางด้านใดเป็นพิเศษ เพื่อการจัด กิจกรรมเสริมให้สอดคล้องกับความถนัด ความสนใจของเด็ก

เรื่องที่ 2.2 การพัฒนาการของเด็กปฐมวัยโดยองค์รวม

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาการของเด็กปฐมวัย

ตามหลักพัฒนาการแล้วช่วงปฐมวัยเป็นช่วงที่มีความสำคัญมาก เป็นช่วงการปูพื้นฐานของชีวิต ปัจจัยที่จะมีอิทธิพลต่อการพัฒนาการของทุกคน 2 ปัจจัยใหญ่ๆ คือ ปัจจัยทางด้านพันธุกรรมและปัจจัยทางด้านสภาพแวดล้อม มีรายละเอียดดังนี้

ปัจจัยด้านพันธุกรรม

พันธุกรรม หมายถึง การถ่ายทอดลักษณะต่างๆ ของบรรพบุรุษ หรือสิ่งที่อยู่ในเชื้อสายของบรรพบุรุษซึ่งจะเป็นสิ่งที่มีอิทธิพลในการกำหนดลักษณะของแต่ละบุคคลที่เกิดมาให้ความหมายใกล้เคียงหรือแตกต่างไปจากลักษณะของพ่อแม่ผู้ให้กำเนิด พันธุกรรมนี้จะเป็นตัวกำหนดคุณลักษณะเฉพาะตัวของเด็กแต่ละคน สิ่งที่ได้มาจากการถ่ายทอดของพ่อแม่จะเกิดการถ่ายทอดของยีน (gene) ผ่านโครโมโซม (chromosome) ยีนจะเป็นหน่วยที่ควบคุมลักษณะของบุคคล และจะมีคุณสมบัติที่สำคัญอยู่ 2 ประการ คือ ประการแรก ยีนอาจถูกส่งข้ามจากชั่วอายุหนึ่งไปยังอีกชั่วอายุหนึ่ง โดยที่คุณสมบัติต่างๆ ไม่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม และประการที่สอง ยีนจะเป็นศูนย์กลางที่คอยควบคุมให้สิ่งมีชีวิตมีลักษณะต่างๆ สอดคล้องกับลักษณะของพ่อแม่ ทำให้เห็นว่าการถ่ายทอดทางพันธุกรรมต่างๆ โดยมียีนเป็นตัวควบคุมนั้น สิ่งมีชีวิตทุกอย่างจะมีลักษณะต่างๆ คงที่ไม่ว่าเวลาจะผ่านไปนานเท่าใดในสภาพการณ์ปกติ ลักษณะบางอย่างอาจไม่แสดงออกในรุ่นลูกก็ได้ แต่อาจจะไปปรากฏในรุ่นหลาน หรือเหลน นั้นแสดงให้เห็นว่าการถ่ายทอดทางพันธุกรรมนั้นเป็นกระบวนการที่ยาวนานมาก เพราะลักษณะของยีนนั้นมีอยู่ 2 ประเภท คือ ยีนที่มีลักษณะเด่น และยีนที่มีลักษณะด้อย ที่แอบแฝงอยู่ในตัวคนๆ นั้นเท่านั้นเอง นอกจากเด็กแต่ละคนก็ได้รับการถ่ายทอดคุณลักษณะของยีนต่าง ๆ จากพ่อแม่ในจำนวนที่ต่างกันด้วย ซึ่งทำให้ลักษณะของเด็กในครอบครัวเดียวกันอาจมีลักษณะเหมือนกันหรือต่างกันได้

อิทธิพลของพันธุกรรมด้านต่าง ๆ

1. สติปัญญา พันธุกรรมจะเป็นองค์ประกอบสำคัญในด้านสติปัญญาลักษณะบางอย่างของบุคคลจะได้รับอิทธิพลจากพันธุกรรมมากกว่าสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การใช้คำ ความสามารถเกี่ยวกับตัวเลข ความสามารถทางมิติสัมพันธ์ส่วนความสามารถทางสติปัญญาในการให้เหตุผลและความจำจะเป็นอิทธิพลของสภาพแวดล้อมมากกว่า

2. โรคต่างๆ มีโรคภัยไข้เจ็บหลายชนิดที่สามารถถ่ายทอดได้ทางพันธุกรรมเพราะมียีนเป็นต้นเหตุ เช่น โรคโลหิตจาง โรค PKU (Phenylketonuria) ซึ่งทำให้ทารกไม่สามารถสร้างเอนไซม์สำคัญ

ที่จะย่อยสารบางชนิดได้ เช่น โรคเบาหวาน เป็นโรคที่สามารถถ่ายทอดได้ทางพันธุกรรม แต่ไม่จำเป็นที่ทุกคนในครอบครัวเดียวกันจะต้องเป็นโรคดังกล่าว ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะของยีนที่ตนได้รับมา

ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อม

ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมนั้นมีความเกี่ยวข้องกับการพัฒนาของเด็กปฐมวัย เนื่องจากเป็นสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวเด็กมากที่สุด เช่น ครอบครัว โรงเรียน ศาสนา ชนบทชนเมือง ประเพณี วัฒนธรรม

ครอบครัว ครอบครัวเป็นสิ่งแวดล้อมแรกที่เกิดทุกคนต้องมีส่วนเกี่ยวข้องเพราะเด็กนับเป็นสมาชิกคนหนึ่งของครอบครัว โดยทั่ว ๆ ไปวิธีการอบรมเลี้ยงดูเด็กมักจะแบ่งเป็นแบบปกป้อง แบบเข้มงวด แบบปล่อยปละละเลยและแบบประชาธิปไตย แต่ละแบบของการอบรมเลี้ยงดูนี้จะมีผลต่อพัฒนาการทางด้านอารมณ์ สังคม และบุคลิกภาพของเด็กปฐมวัย การอบรมเลี้ยงดูแบบปกป้องนั้นพ่อแม่จะให้ความเอาใจใส่ดูแลเด็กมากเป็นพิเศษ คอยช่วยเหลือทุก ๆ ด้าน ไม่ปล่อยให้เด็กได้มีโอกาสเป็นตัวของตัวเอง การเลี้ยงดูแบบนี้จะทำให้เด็กกลายเป็นคนที่ต้องพึ่งพาผู้อื่นอยู่เสมอ ไม่สามารถตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ ได้เองส่วนการอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวด พ่อแม่จะเข้มงวดกับกิจวัตรประจำวัน ตลอดจนการกระทำทุก ๆ อย่างของเด็กซึ่งทำให้เด็กหวาดกลัวไม่กล้าตัดสินใจเอง เพราะกลัวว่าถ้าทำไปแล้วอาจไม่ถูกใจพ่อแม่และถูกทำโทษเด็กที่พ่อแม่ดูแลด้วยวิธีนี้ก็จะเป็นเด็กที่เป็นได้ 2 ลักษณะ คือ ลักษณะแรกมักจะหวาดกลัวไม่กล้าตัดสินใจ และอีกลักษณะหนึ่งก็คือ เป็นคนอารมณ์หงุดหงิดง่าย ชอบทำอะไรประชดพ่อแม่เพราะเด็กรู้สึกว่าเขาโดนขัดขวาง ถ้ามีโอกาสก็อยากทำในสิ่งที่พ่อแม่ห้าม การเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย เด็กจะมีอิสระในทุก ๆ ด้าน พ่อแม่จะไม่เคยสนใจลูกไม่ว่าในเรื่องใด ทำให้เด็กที่ได้รับการเลี้ยงดูแบบนี้เป็นผู้ที่ไม่รู้จักการควบคุมความต้องการของตนเองตลอดจนพฤติกรรมต่าง ๆ เป็นเด็กที่ไม่ค่อยมีเหตุผลขาดความรับผิดชอบในหน้าที่ทั้งต่อตนเองและต่อสังคมและมักจะมีความก้าวร้าว

วิธีที่เหมาะสมที่สุดในการเลี้ยงดูเด็กจึงน่าจะเป็นแบบประชาธิปไตย ที่พ่อแม่ใช้เหตุผลในการเลี้ยงดูเปิดโอกาสให้เด็กได้ตัดสินใจ ให้รู้จักการใช้เหตุผลประกอบการกระทำและพ่อแม่ลูกสามารถปรึกษาหารือกันได้ ไม่มีการใช้อำนาจของความเป็นพ่อแม่บังคับจิตใจลูก

นอกจากครอบครัวจะมีอิทธิพลต่อพัฒนาการด้านบุคลิกภาพของเด็กแล้ว ครอบครัวยังมีอิทธิพลต่อพัฒนาการด้านอื่น ๆ ของเด็กอีก คือ ด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา เช่น ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว มีความสัมพันธ์กับพัฒนาการด้านร่างกายและสติปัญญาของเด็กปฐมวัย ในด้านของการซื้อหาอาหารมาเลี้ยงดูบำรุงให้เด็กเจริญเติบโตทั้งทางร่างกายและสติปัญญา สภาพการอยู่ร่วมกันหรือแยกกันอยู่ของพ่อแม่มีผลต่อพัฒนาการทางอารมณ์และสังคมของเด็ก

อาหารและโภชนาการ อาหารนับเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ร่างกายเจริญเติบโตและสติปัญญาพัฒนาอาหารมีอิทธิพลต่อเด็กนับตั้งแต่ยังอยู่ในครรภ์มารดา จนกระทั่งคลอดมาเป็นทารกและเติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ เพราะเป็นสิ่งที่ทำให้สภาวะทางร่างกายของมนุษย์มีความแตกต่างกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งใน

ระดับสังคมที่มีความแตกต่างกันในเรื่องของสภาพเศรษฐกิจ ในช่วงปฐมวัยนี้ เด็กมีความต้องการสารอาหารมากเนื่องจากร่างกายกำลังเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว เด็กมักจะเคลื่อนไหวไม่อยู่นิ่งทำให้เสียพลังงานมาก พ่อแม่รวมทั้งผู้ดูแลเด็กจะต้องจัดอาหารให้เด็กได้รับประทานได้เพียงพอ

สื่อมวลชน เช่น วิทยุโทรทัศน์ ภาพยนตร์ และหนังสือพิมพ์ ก็เป็นสิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อพัฒนาการของเด็กปฐมวัยที่อยู่ในวัยที่กำลังเรียนรู้สิ่งแวดล้อมความเข้าใจของเด็กวัยนี้จะไม่เป็นเหตุผล มักจะจดจำเอาไว้และมีการเลียนแบบ และเปลี่ยนแปลงเจตคติ รสนิยม ค่านิยม และพฤติกรรมต่าง ๆ

ปัจจัยของสิ่งแวดล้อมที่ใกล้ชิดตัวเด็ก 3 ประการที่กล่าวมาแล้วนี้ ล้วนเป็นปัจจัยสำคัญที่มีส่วนในการพัฒนาของเด็กปฐมวัยในด้านต่าง ๆ ทั้งสิ้น ทั้งนี้เมื่อนับรวมปัจจัยในด้านต่าง ๆ ทั้งสิ้น ทั้งนี้เมื่อนับรวมปัจจัยทางด้านพันธุกรรมแล้วก็หมายความว่า การที่เด็กแต่ละคนหรือผู้ใหญ่แต่ละคนมีความแตกต่างกันนั้นก็เป็นผลจากปัจจัยทั้งภายในและภายนอกของบุคคลนั้น ๆ นั่นเอง เป็นที่ทราบกันดีอยู่แล้วว่าแต่ละคนนั้นย่อมมีลักษณะส่วนตัวที่ทำให้แตกต่างกันไปทั้งด้านรูปร่างหน้าตาอุปนิสัยใจคอ ระดับสติปัญญาเจตคติและบุคลิกภาพ เพราะแม้แต่ฝาแฝดแท้ก็ยังมีบางสิ่งบางอย่างที่ต่างกัน เรื่องของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพัฒนาการของเด็กจึงเป็นเรื่องซึ่งผู้ที่เกี่ยวข้องกับการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยพึงทราบ เพื่อจะได้ประโยชน์ในการให้การเลี้ยงดูเด็กนั่นเอง

พัฒนาการทางด้านร่างกาย

1. ส่วนสูงและน้ำหนัก

ส่วนสูงของเด็กปฐมวัยจะเพิ่มขึ้นประมาณปีละ 8-9 เซนติเมตร โดยเด็กชายเมื่ออายุ 6 ขวบ จะมีความสูงโดยเฉลี่ยแล้วมากกว่าเด็กหญิงในวัยเดียวกัน น้ำหนักของเด็กปฐมวัยจะเพิ่มขึ้นประมาณปีละ 1 ½ - 2 กิโลกรัม เมื่อเด็กอายุ 6 ขวบ น้ำหนักจะมากเป็น 7 เท่าของน้ำหนักแรกเกิดของตน ซึ่งโดยประมาณแล้วเด็กชายจะหนักกว่าเด็กหญิง (ระวีวรรณ แสงฉาย 2527:359) อย่างไรก็ตามทั้งส่วนสูงและน้ำหนักของเด็กปฐมวัยนี้ก็ย่อมขึ้นอยู่กับอาหารและการเลี้ยงดูที่เหมาะสมกับพัฒนาการของเด็ก

2. สัดส่วนของร่างกาย

ในช่วงต้นของปฐมวัย เด็กจะมีสัดส่วนของร่างกายเปลี่ยนแปลงใกล้เคียงกับผู้ใหญ่มากขึ้น รูปร่างหน้าอ้วนกลมจะค่อย ๆ หายไป โดยจะเป็นรูปร่างที่เล็กลงและเรียวยาวขึ้น คอจะยาวขึ้น หน้าอกใหญ่และหน้าท้องจะยุบลง ศีรษะซึ่งเคยเป็นส่วนที่มีขนาดใหญ่กว่าส่วนอื่น ๆ ของร่างกายก็จะเริ่มเล็กลงและได้ขนาดเท่ากับลำตัวซึ่งยาวและกว้างขึ้นเมื่อแรกเกิด มือและเท้าจะเริ่มใหญ่ขึ้น พัฒนาการของร่างกายมนุษย์นั้นจะเริ่มจากส่วนบนที่เป็นศีรษะก่อนจึงมาสู่ลำตัว และจะขยายออกจากส่วนกลางของลำตัวไปยังส่วนปลาย ขณะที่เด็กอยู่ในช่วงปฐมวัยนี้จะมีการทรงตัวที่ดีพอประมาณ

3. พัฒนาการของกล้ามเนื้อที่ใช้ในการเคลื่อนไหว

การเคลื่อนไหวของร่างกาย หมายถึงความสามารถของเด็กในการควบคุมการใช้กล้ามเนื้อใหญ่ และกล้ามเนื้อเล็กได้อย่างมีประสิทธิภาพ กล้ามเนื้อใหญ่นั้นจะหมายถึง กล้ามเนื้อที่เป็นส่วนของร่างกาย ซึ่งจะใช้ในการเคลื่อนไหวเป็นส่วนใหญ่ เช่น แขน ขา หัวไหล่ ข้อมือ แล้วกล้ามเนื้อส่วนนี้จะเป็นส่วนที่เด็กใช้ในการประกอบกิจกรรมประจำวัน อาทิ เดิน วิ่ง ปีน กระโดด หันซ้ายขวากกล้ามเนื้อเล็กหมายถึง กล้ามเนื้อที่เด็กใช้ในการทำกิจกรรมที่ค่อนข้างละเอียดกว่า เช่น กล้ามเนื้อตา กล้ามเนื้อมือ ซึ่งกล้ามเนื้อในส่วนนี้จะพัฒนาได้ช้ากว่า กล้ามเนื้อใหญ่

กล้ามเนื้อที่เกี่ยวข้องกับการเคลื่อนไหวของเด็กปฐมวัยก็ยังทำงานไม่ประสานกันดีพอ โดยเฉพาะกล้ามเนื้อมือและตาของเด็กที่ทำงานไม่สัมพันธ์กันดีนัก มีผลทำให้เด็กปฐมวัยไม่สามารถใช้มือได้คล่องแคล่วเหมือนผู้ใหญ่ ตัวอย่างเช่น การเขียนหนังสือหรือใช้กรรไกรตัดกระดาษตามเส้นตรงที่กำหนดไว้ เด็กปฐมวัยจะสามารถควบคุมการใช้กล้ามเนื้อขาของตนเองได้ดีขึ้น ทำให้สามารถควบคุมการใช้กล้ามเนื้อขาของตนเองได้ดีขึ้น ทำให้สามารถขี่จักรยาน 3 ล้อ ได้ วิ่งได้คล่องและทรงตัวได้ดีขึ้น ลักษณะเช่นนี้มักจะเป็นลักษณะของเด็กปฐมวัยที่มีอายุประมาณ 3 ขวบ

เมื่อเด็กมีอายุประมาณ 4-5 ขวบ ความคล่องตัวจะเพิ่มมากขึ้น มีความสามารถในการควบคุมตนเอง สามารถทรงตัวได้ดี เด็กวัยนี้จึงสามารถกระโดดข้ามสิ่งกีดขวางเตี้ย ๆ ได้ ยืนขาเดียวได้ กล้ามเนื้อมือของเด็กก็มีความละเอียดขึ้น เขาจะสามารถแต่งตัวเอง หวีผม แปรงฟัน ใส่รองเท้าและผูกเชือกเองได้ โดยปกติก่อนช่วงปฐมวัยเด็กมักจะใช้ทั้งมือซ้ายและขวาจับต้องสิ่งของในจำนวนที่ใกล้เคียงกัน แต่เมื่อเข้าสู่วัยปฐมวัยในราวอายุ 4-5 ขวบ เด็กปฐมวัยจะพัฒนาความถนัดในการใช้มือที่ค่อนข้างแน่นอนว่าจะเป็นมือซ้ายหรือมือขวา อย่างไรก็ตามไม่ว่าเด็กจะมีความถนัดในด้านใดก็ควรปล่อยให้เขาได้มีโอกาสตามความถนัดของเขา เพราะตามหลักการทางวิทยาศาสตร์พบว่าบุคคลที่ถนัดขวามักจะมีสมองสั่งงานในซีกซ้ายเจริญมากกว่าและก็เป็นไปในทางเดียวกันสำหรับบุคคลที่ถนัดซ้าย

พัฒนาการทางด้านอารมณ์

อารมณ์ของเด็กปฐมวัยโดยทั่วไปมักจะมีลักษณะดังนี้ (ปรียา เกตุทัต 2526 : 255)

1. อารมณ์รุนแรงจะเกิดขึ้นเพียงชั่วครู่แล้วหายไป
2. เด็กจะแสดงอารมณ์ออกมาอย่างเต็มที่ ไม่ปิดบังทั้งอารมณ์ดีและอารมณ์ร้าย
3. อารมณ์ของเด็กเปลี่ยนแปลงง่ายมาก เมื่อพบสิ่งใดที่แปลกใหม่ น่าสนใจ ก็หันไปสนใจในสิ่งนั้น ๆ ได้เร็ว
4. เมื่อเข้าสู่ช่วงปลายของปฐมวัย เด็กเริ่มเรียนรู้ที่จะควบคุมอารมณ์ได้มากขึ้น เพราะรู้ว่าการกระทำดังกล่าวเป็นสิ่งที่สังคมไม่ยอมรับ

อารมณ์ที่เกิดขึ้นกับเด็กปฐมวัยที่ครูและผู้เกี่ยวข้องกับการอบรมเลี้ยงดูควรทราบมีหลายประเภท ดังนี้

1. ความโกรธ

ความโกรธนับเป็นอารมณ์ธรรมชาติที่สุดของเด็กปฐมวัย เพราะในวัยนี้มักจะเหตุการณ์ที่ทำให้เด็กได้แสดงพฤติกรรมทางอารมณ์อยู่เสมอ ๆ สำหรับเด็กก่อนอายุ 3 ขวบนั้น ความขัดแย้งกับพ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูมักจะมีสาเหตุมาจากเรื่องของกิจวัตรประจำวัน แต่เมื่อเด็กเข้าสู่ช่วงปฐมวัยแล้ว ความขัดแย้งที่ทำให้เด็กแสดงอารมณ์โกรธมักจะมีสาเหตุจากเพื่อนที่เล่นด้วยกันมากกว่า การแสดงอารมณ์โกรธนี้หมายถึงเด็กได้เริ่มมีพัฒนาการเกี่ยวกับอารมณ์ด้านนี้แล้ว และถ้าเด็กได้เรียนรู้ถึงวิธีควบคุมอารมณ์ของตนได้ ก็จะหมายความว่า เด็กคนนั้นมีการพัฒนาไปในทางที่เหมาะสม

2. ความหวาดกลัว

เด็กปฐมวัยมีความหวาดกลัวเพราะเขารู้ว่าตนเองขาดความปลอดภัย หรือเกิดจากสถานการณ์บางอย่างที่ทำให้เขารู้สึกเช่นนั้น นอกจากนี้จากการเลี้ยงดูเด็คนั้นพบว่าเด็กมีความกลัวเกิดขึ้นเพราะพ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูทั้งโดยตั้งใจและไม่ได้ตั้งใจ เด็กที่อยู่ในช่วงปฐมวัยมักจะแสดงอาการหวาดกลัวโดยการร้องไห้ วิ่งหนี หลบซ่อน มีอาการเศร้าซึมหรือพยายามหลีกเลี่ยงสถานการณ์ดังกล่าว เมื่อเด็กโตขึ้นความกลัวจะลดลงเนื่องจากเด็กเรียนรู้สิ่งแวดล้อมมากขึ้น ทำให้เขาเข้าใจในสถานการณ์ต่าง ๆ ดีขึ้น และทราบว่าหลายสิ่งหลายอย่างที่ไม่ได้น่ากลัวเหมือนอย่างที่เขาคิด นอกจากนี้ถ้าเด็กได้รับการเลี้ยงดูจากบุคคลที่ไม่ปลูกฝังหรือแสดงความกลัวให้เขาเห็นเป็นตัวอย่างแล้ว เขาก็จะรู้สึกกลัวน้อยลง

3. ความอิจฉาริษยา

ความรู้สึกอิจฉาริษยาของเด็กปฐมวัยนั้นเกิดจากสาเหตุหลายประการ ส่วนมากแล้วเด็กปฐมวัยจะเกิดความรู้สึกอิจฉาริษยาเมื่อมีน้องใหม่เป็นสมาชิกในครอบครัว เพราะเขารู้สึกว่าจะถูกพ่อแม่แบ่งปันความรักความสนใจไปให้น้องที่เกิดมา พฤติกรรมที่เด็กปฐมวัยแสดงออกเมื่อเกิดความรู้สึกอิจฉาริษยานั้นจะมีลักษณะเช่นเดียวกับความโกรธ แต่ค่อนข้างจะก้าวร้าวกว่า ทั้งนี้เพื่อเป็นการเรียกร้องความสนใจจากพ่อแม่ตนเอง หากพบว่าเด็กเริ่มมีพฤติกรรมดังกล่าวก็ควรจะรีบหาสาเหตุและแก้ไข เพื่อให้เด็กฝังใจกับความอิจฉาริษยาไปจนโต นอกจากนี้เพื่อเป็นการป้องกันปัญหาดังกล่าว ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการอบรมเลี้ยงดูเด็กควรมีความยุติธรรมแก่เด็กทุก ๆ คนที่ต้องรับผิดชอบ โดยให้ความรัก ความอบอุ่นอย่างเท่าเทียมกัน เด็กจะได้ไม่เกิดอารมณ์อิจฉาขึ้น

4. ความอยากรู้อยากเห็น

เด็กปฐมวัยมักจะเป็นเด็กที่อยากรู้อยากเห็น ชอบซักถาม สืบถามสิ่งต่างๆ วัยนี้จึงเป็นวัยที่เรียกว่า “วัยช่างซัก” ที่เด็กเป็นคนช่างซักถามนี้ก็เป็นเพราะเขาอยากรู้อยากเห็นสิ่งรอบๆ ตัวเนื่องจากในวัยนี้เด็กยังไม่สามารถอ่านหนังสือได้เขาจึงต้องการคำตอบจากผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่ที่ต้องคอยตอบคำถามเด็กจึงไม่ควรแสดงอาการรำคาญ หรือเบื่อหน่ายต่อการตอบคำถาม เพราะผู้ใหญ่จะสามารถสนับสนุนให้เด็กได้มีพัฒนาการทางสติปัญญาเพิ่มขึ้นด้วย

5. ความสนุกสนาน

ความสนุกสนานมักจะเกิดจากอารมณ์ที่เป็นสุข หรือประสบความสำเร็จในกิจกรรมต่าง ๆ เด็กในวัยนี้จะมีอารมณ์สนุกสนานเมื่อได้ของเล่นถูกใจหรือได้เล่นกับเพื่อนวัยเดียวกัน หรือแม้แต่การเล่นบางชนิดกับผู้ใหญ่

6. ความเศร้าเสียใจ

อารมณ์ประเภทนี้เกิดขึ้นเมื่อเด็กสูญเสียสิ่งที่เขารัก และสิ่งที่เขาคิดว่ามีความสำคัญกับเขามาก ไม่ว่าจะเป็นสิ่งมีชีวิตหรือไม่มีชีวิต การเรียนรู้เกี่ยวกับอารมณ์ชนิดนี้นั้นจะมีความเกี่ยวข้องกับเด็กมากขึ้นเมื่อเด็กต้องประสบกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับบุคคลที่อยู่ใกล้ชิด

7. ความรัก

ความรักเป็นประเภทหนึ่งของอารมณ์สุข ซึ่งเด็กวัยนี้มักแสดงออกอย่างเปิดเผย เช่นเดียวกับอารมณ์อื่น ๆ โดยเด็กเรียนรู้ที่จะรักทั้งบุคคล สิ่งของ หรือวัตถุอื่น ๆ ที่ทำให้เขาพอใจและเป็นสุข อารมณ์ของเด็กปฐมวัยพัฒนาขึ้นมากกว่าในวัยทารก และการส่งเสริมให้เด็กได้มีพัฒนาการทางอารมณ์ประเภทต่าง ๆ เกิดขึ้นอย่างเหมาะสมนั้น พ่อแม่และครูรวมทั้งผู้เกี่ยวข้องกับการอบรมเลี้ยงดูนับเป็นบุคคลที่มีความสำคัญในอันที่จะปูพื้นฐานทางอารมณ์ของเด็กต่อไปในอนาคต

พัฒนาการทางด้านสังคม

เด็กวัย 3-6 ขวบ อยู่ในวัยที่เริ่มออกสู่สังคมภายนอก เริ่มเรียนรู้ที่จะมีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ๆ ที่ไม่ใช่บุคคลในครอบครัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กที่อยู่ในวัยเดียวกัน การที่เด็กได้เรียนรู้เกี่ยวกับการปรับตัวให้เข้ากับบุคคลอื่นในวัยนี้ จะเป็นพื้นฐานทางสังคมของเด็กต่อไป เด็กที่มีโอกาสได้อยู่กับคนจำนวนมากหรือได้เข้าสถานรับเลี้ยงเด็ก โรงเรียนอนุบาล จะเป็นเด็กที่สามารถปรับตัวในสังคมได้ดีกว่าเด็กที่ได้รับการดูแลอยู่เฉพาะในครอบครัว

1. ความสัมพันธ์กับผู้ใหญ่

เด็กวัยทารกมักพอใจที่จะอยู่ใกล้ชิดกับผู้ใหญ่ เมื่อมีอายุ 3-4 ขวบ เขาก็ต้องการเป็นอิสระ ต้องการเล่นกับเพื่อน ๆ ในวัยเดียวกันโดยไม่ต้องมีผู้ใหญ่อยู่ใกล้ และถ้าเด็กได้มีโอกาสเช่นนี้เขาจะสามารถพัฒนาความคิดสร้างสรรค์และความมั่นใจในตนเองได้มากขึ้น

2. ความสัมพันธ์กับพี่น้อง

ในครอบครัวที่มีเด็กมากกว่า 1 คนนั้น ส่วนมากเด็กที่เป็นพี่มักจะเป็นผู้ริเริ่มการเล่นแบบต่าง ๆ โดยที่พี่น้องเป็นผู้เลียนแบบ ซึ่งพฤติกรรมเช่นนี้มีความสัมพันธ์กับอายุและเพศด้วย ถึงแม้ว่าความสัมพันธ์ระหว่างพี่น้องในครอบครัวส่วนใหญ่จะราบรื่น แต่ในช่วงที่เด็กอายุ 3-6 ขวบนี้ ก็ยังปรากฏเกี่ยวกับความขัดแย้งของพี่น้องอยู่บ้าง พ่อแม่จึงเป็นผู้ที่มีความสำคัญมากในการที่จะสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างพี่น้อง โดยให้ความยุติธรรม ความรัก ความเอาใจใส่ให้ทุกคนอย่างทั่วถึง

3. ความสัมพันธ์กับเด็กอื่น

เมื่อเด็กเข้าสู่ระยะปฐมวัย เขามีโอกาสพบคนมากขึ้นโดยเฉพาะเด็กที่อยู่ในวัยเดียวกับเขา ซึ่งมีความคล้ายคลึงกันในหลายๆ ด้านความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนจึงมักเป็นด้านความสนุกสนานหรือด้านสิ่งของเพราะเด็กๆ จะมีความเกี่ยวข้องกับวัตถุต่างๆ มากขึ้น ดังนั้น พัฒนาการทางสังคมของเด็กจึงเป็นสิ่งที่สมควรได้รับการส่งเสริมเพราะเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับเด็ก เพื่อให้เด็กเกิดความคุ้นเคยและมีประสบการณ์ในการที่จะแก้ปัญหาที่จะเกิดขึ้นในอนาคตเมื่อต้องพบกับคนจำนวนมากขึ้น เพราะสิ่งเหล่านี้จะเป็นรากฐานทางเจตคติที่ดีต่อสังคม และเป็นรากฐานของพฤติกรรมที่จะแสดงออกต่อสังคมในอนาคตว่ารูปแบบใดเป็นรูปแบบที่สังคมยอมรับหรือไม่ยอมรับ

พัฒนาการทางสติปัญญา

เด็กปฐมวัยจะมีพัฒนาการทางสติปัญญาดีกว่าเมื่ออยู่ในวัยทารก เพราะเด็กวัยนี้จะเริ่มมีความคิดเป็นของตนเอง ถึงแม้ว่าจะยังไม่สามารถเข้าใจเหตุผลต่าง ๆ ได้มากนัก ในการศึกษาเกี่ยวกับพัฒนาการด้านสติปัญญาของเด็กปฐมวัยนั้น ครูและผู้เกี่ยวข้องกับการเลี้ยงดูควรจะต้องทำความเข้าใจถึงความสามารถของตนอย่างเต็มที่ พัฒนาการทางสติปัญญาของเด็กปฐมวัยนั้นอยู่ในขั้นที่เรียกว่าระยะก่อนเกิดความคิดรวบยอดอย่างมีเหตุผล ซึ่งอาจแบ่งได้เป็น 2 ขั้น ตามช่วงอายุของเด็ก ดังนี้

1. **ขั้นการคิดเบื้องต้น** อยู่ในช่วงอายุ 2-4 ขวบ ซึ่งระยะนี้เด็กมีความคิดที่ยึดตนเองเป็นจุดศูนย์กลางของทุกๆ อย่าง โดยจะคิดว่าตนเองนั้นสำคัญที่สุด ลักษณะของการเห็นตนเองเป็นศูนย์กลางนั้นเราจะพบได้เมื่อเด็กจะพูดในสิ่งที่ตนต้องการพูด ไม่ต้องการฟังผู้อื่นพูด หรือบางครั้งก็สามารถพูดคนเดียวได้

2. **ขั้นคิดเอาเองล่วงหน้า** เด็กปฐมวัยสามารถเข้าใจโลกภายนอกได้ดีกว่าเดิมมาก เพราะเริ่มมีความจำที่ดีขึ้น มีความคิดเป็นเหตุเป็นผล นอกจากนี้เด็กปฐมวัยยังสามารถคาดการณ์บางอย่างล่วงหน้าได้บ้างสามารถเข้าใจเวลาได้ดีขึ้น รู้จักการแบ่งกลุ่ม การจัดลำดับ แต่การมองสิ่งต่างๆ ยังเป็นในลักษณะของรูปธรรมอยู่ เมื่อได้เข้าใจเกี่ยวกับลักษณะของความคิดโดยทั่วๆ ไปของเด็กปฐมวัยแล้ว ครูและผู้เกี่ยวข้องกับการอบรมเลี้ยงดูก็ควรศึกษาลักษณะต่างๆ ของพัฒนาการทางสติปัญญาของเด็กปฐมวัย เพื่อจะได้นำไปปรับใช้ให้เหมาะกับเด็กแต่ละคน

พัฒนาการทางด้านภาษา

ภาษาเป็นส่วนที่สะท้อนให้เห็นถึงพัฒนาการทางสติปัญญาของเด็ก การเรียนรู้เกี่ยวกับภาษานับเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นและมีความสำคัญในชีวิตมนุษย์ทุกคน ในระยะวัยนี้เด็กจะรู้คำศัพท์เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ทั้งจากการเรียนรู้โดยมีประสบการณ์ตรง และจากความอยากรู้อยากเห็นและซักถามผู้ใหญ่ที่ใกล้ชิด เนื่องจากวัยนี้เป็นวัยช่างซักถามอยู่แล้ว เด็กจึงมีโอกาสดูแลเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ มากยิ่งขึ้น นอกจากนี้การใช้ภาษาของเด็กปฐมวัยนั้นจะมีจุดมุ่งหมายหลายประการ กล่าวคือ

1. เพื่อต้องการได้ของบางสิ่งบางอย่าง
2. เพื่อจัดระบบการทำกิจกรรมของเขา
3. เพื่อควบคุมความรู้สึกของตนเอง
4. เพื่อควบคุมการกระทำของผู้อื่น
5. เพื่อเข้าสังคม
6. เพื่อให้ได้รับความสนใจ
7. เพื่อสร้างจินตนาการ
8. เพื่อความสนุกสนาน

พัฒนาการเกี่ยวกับความเข้าใจของเด็กปฐมวัยในด้านต่าง ๆ

เด็กปฐมวัยมักสนใจสภาพแวดล้อมรอบๆ ตัว ชอบซักถาม และต้องการคำตอบจากผู้ใหญ่ แต่ความเข้าใจของเด็กยังจำกัดอยู่เพราะยังไม่มีประสบการณ์มากพอ ดังนั้นความเข้าใจของเขาจะขึ้นอยู่กับสิ่งที่เขาเคยพบเห็นมา และเป็นเรื่องง่าย ๆ แนวคิดที่เด็กปฐมวัยควรต้องทำความเข้าใจ คือ

1. แนวคิดเกี่ยวกับชีวิต เด็กจะเริ่มเข้าใจว่าสิ่งมีชีวิตแตกต่างกันกับสิ่งไม่มีชีวิตอย่างไร ครูและผู้เกี่ยวข้องกับการอบรมเลี้ยงดูจึงต้องคอยชี้แนะและสอนให้เด็กเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดนี้เพื่อให้เด็กมีความเข้าใจที่ถูกต้องตามวัยที่เพิ่มขึ้น

2. แนวคิดเกี่ยวกับการเกิด เด็กปฐมวัยมักจะมีคำถามถามพ่อแม่เสมอๆ ว่าเขาเกิดมาจากไหน พ่อแม่สามารถอธิบายให้เด็กฟังได้ว่าเด็กเกิดมาได้อย่างไร และออกมาจากท้องแม่โดยวิธีใด ถึงแม้ว่าเขาจะยังไม่เข้าใจคำอธิบายแจ่มชัดนักก็ตาม คำอธิบายของพ่อหรือแม่จะช่วยให้เด็กเข้าใจมากขึ้นว่าอย่างน้อยที่สุดเขาเกิด เติบโต และคลอดออกมาจากท้องแม่จริงๆ ไม่ได้ถูกขอมมาเลี้ยงจากที่อื่น

3. แนวคิดเกี่ยวกับความตาย เด็กปฐมวัยจะเริ่มเข้าใจว่าความตายก็คือสิ่งนั้นๆ จะไม่กลับมาหาเขาอีก แม้ว่าเด็กจะเริ่มเข้าใจว่าความตายคืออะไร แต่ในการเล่นบทบาทสมมตินั้นเด็กอาจแกล้งทำเป็นตายได้เพราะเขายังคิดว่าความตายไม่ใช่สิ่งที่น่ากลัว

4. แนวความคิดเกี่ยวกับเรื่องเพศ เด็กปฐมวัยกำลังเรียนรู้ถึงความแตกต่างระหว่างเพศ โดยการสังเกตจากคนที่เขาพบเห็น และก่อนพ้นวัยปฐมวัยเด็กจะสามารถเข้าใจในความแตกต่างของสรีระดีขึ้น เมื่อเด็กได้เข้าใจลักษณะทางเพศของตนดีแล้ว การสอนให้เด็กประพฤติตนให้เหมาะสมกับเพศควรเป็นหน้าที่ของครูและผู้เกี่ยวข้องกับผู้ปฐมวัยจะพึงปฏิบัติต่อไป

5. แนวคิดเกี่ยวกับด้านคณิตศาสตร์ เด็กปฐมวัยมีความเข้าใจในด้านคณิตศาสตร์ ดังนี้

- สามารถบอกระยะทางใกล้ไกลได้ แต่ยังไม่สามารถบอกหน่วยที่ใช้วัดระยะทางได้
- ทราบทิศทางของสิ่งต่าง ๆ ว่ามือใดเป็นซ้าย ขวา ด้านหน้า ด้านหลัง และด้านข้าง

- เข้าใจรูปทรงต่าง ๆ ทางเรขาคณิต เช่น ◯ △
- ทราบความแตกต่างของวัตถุ หนัก – เบา ใหญ่ – เล็ก อ้วน – ผอม
- สามารถนับตัวเลขได้แต่ยังไม่เข้าใจความหมายมากนัก
- ทราบเวลา เช่น เมื่อวานนี้ วันนี้ พรุ่งนี้ สามารถบอกได้ว่าเป็นวันอะไรในสัปดาห์ รู้เดือน ฤดูกาล และปี ทั้งนี้ความเข้าใจเรื่องนี้จะเพิ่มขึ้นตามวัยของเด็ก
- ยังไม่สามารถเข้าใจเรื่องคิดเลขย้อนกลับไปได้เหมือนผู้ใหญ่

สรุป

ปัจจัยที่จะมีอิทธิพลต่อการพัฒนาการของทุกคน 2 ปัจจัยใหญ่ๆ คือ ปัจจัยทางด้านพันธุกรรมและปัจจัยทางด้านสภาพแวดล้อม การพัฒนาสติปัญญาหรือการพัฒนาความรู้คิดของเด็กถ้าได้มีรากฐานของความเข้าใจที่ดีตั้งแต่วัยทารก รวมทั้งให้เขามีโอกาสพัฒนาตามความสามารถแล้ว เด็กจะสามารถเจริญเติบโตต่อไปอย่างมีคุณภาพ การส่งเสริมให้เด็กได้พัฒนาตามความสามารถของเขานี้ก็ตรงกับหลักการด้านการพัฒนาการเด็กที่ว่า เด็กทุกคนย่อมมีความแตกต่างกันแต่ทุกคนจะพัฒนาเหมือนกันหมด

หลังจากศึกษาเนื้อหาสาระตอนที่ 2 แล้ว โปรดปฏิบัติใบงานที่ 2.1

ตอนที่ 3 การวัดและประเมินผลการเรียนรู้เด็กปฐมวัย

เรื่องที่ 3.1 การประเมินพัฒนาการเด็กปฐมวัย

การประเมินพัฒนาการเด็กปฐมวัยเป็นกระบวนการต่อเนื่องและเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมปกติตามตารางกิจกรรมประจำวัน และครอบคลุมพัฒนาการของเด็กทุกด้าน ได้แก่ ด้านร่างกาย ด้านอารมณ์ จิตใจ ด้านสังคม และด้านสติปัญญา เพื่อนำผลมาใช้ในการจัดกิจกรรม หรือ ประสิทธิภาพพัฒนาเด็กให้เต็มตามศักยภาพของแต่ละคน ด้วยเหตุนี้ผู้เลี้ยงดูเด็กซึ่งเป็นผู้ที่จะทำหน้าที่ประเมินพัฒนาการเด็ก จะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจพัฒนาการเด็กแรกเกิด ถึง 3 ปีอย่างดี และต้องเข้าใจโครงสร้างของการประเมินอย่างละเอียดว่าจะประเมินเมื่อไรและอย่างไร ต้องมีความสามารถในการเลือกเครื่องมือ และวิธีการที่จะใช้ได้อย่างถูกต้อง จึงจะทำให้ผลของการประเมินนั้นเที่ยงตรงและเชื่อถือได้ การประเมินพัฒนาการอาจทำได้หลายวิธี แต่วิธีที่ง่ายต่อการปฏิบัติและนิยมใช้กันมาก คือ การสังเกต ซึ่งต้องทำอย่างต่อเนื่องและบันทึกไว้เป็นหลักฐานอย่างสม่ำเสมอ อาจกล่าวได้ว่าผู้เลี้ยงดูเด็กหรือผู้เกี่ยวข้องกับเด็กต้องคำนึงถึงเรื่องต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

หลักการประเมินพัฒนาการของเด็ก

1. ประเมินพัฒนาการของเด็กครบทุกด้าน ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคมและสติปัญญา
2. ประเมินเป็นรายบุคคลอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ อย่างน้อยเดือนละครั้ง
3. ประเมินด้วยวิธีการที่หลากหลาย ครอบคลุมการสังเกตพฤติกรรมของเด็กในกิจกรรมต่างๆ และกิจวัตรประจำวันหรือสัมภาษณ์ผู้ใกล้ชิดกับเด็ก
4. บันทึกพัฒนาการลงในสมุดบันทึกสุขภาพแม่และเด็ก (สมุดสีชมพู) ของกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข หรือของหน่วยงานอื่น
5. นำผลที่ได้จากการประเมินพัฒนาการไปพิจารณาการจัดกิจกรรม เพื่อเปิดโอกาสให้เด็กเรียนรู้และมีพัฒนาการเหมาะสมตามวัย

ขั้นตอนการประเมินพัฒนาการ

การประเมินพัฒนาการเด็กปฐมวัย จะต้องผ่านขั้นตอนต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. ศึกษาและทำความเข้าใจพัฒนาการของเด็กในแต่ละช่วงอายุทุกด้าน ได้แก่ ด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และ สติปัญญา ดังปรากฏในหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 อย่างละเอียด จึงจะทำให้ดำเนินการประเมินพัฒนาการได้อย่างถูกต้องและตรงกับความเป็นจริง
2. วางแผนเลือกใช้วิธีการและเครื่องมือที่เหมาะสมสำหรับใช้บันทึกและประเมินพัฒนาการ เช่น แบบบันทึกพฤติกรรมเหมาะที่จะใช้บันทึกพฤติกรรมของเด็ก การบันทึกรายวันเหมาะกับการบันทึกกิจกรรม

หรือประสบการณ์ที่เกิดขึ้นในชั้นเรียนทุกวัน การบันทึกการเลือกของเด็กเหมาะสำหรับใช้บันทึกลักษณะเฉพาะหรือปฏิกิริยาที่เด็กมีต่อสิ่งต่างๆรอบตัว เป็นต้น ดังนั้น จึงเป็นหน้าที่ของผู้สอนที่จะเลือกใช้เครื่องมือประเมินพัฒนาการให้เหมาะสม เพื่อจะได้ผลของพัฒนาการที่ถูกต้องตามต้องการ

3. ดำเนินการประเมินและบันทึกพัฒนาการ หลังจากที่ได้วางแผนและเลือกเครื่องมือที่จะใช้ประเมินและบันทึกพัฒนาการแล้ว ก่อนจะลงมือประเมินและบันทึกจะต้องอ่านคู่มือหรือคำอธิบายวิธีการใช้เครื่องมืออย่างละเอียด แล้วจึงดำเนินการตามขั้นตอนที่ปรากฏในคู่มือและบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรต่อไป

4. ประเมินและสรุป การประเมินและสรุปนั้นต้องดูจากผลการประเมินหลายๆครั้ง มิใช่เพียงครั้งเดียว หรือนำเอาผลจากการประเมินเพียงครั้งเดียวมาสรุป อาจทำให้ผิดพลาดได้ ผลการประเมินดูได้จากผลที่ปรากฏในเครื่องมือประเมินและบันทึกพัฒนาการ เช่น ประเมินการใช้กล้ามเนื้อใหญ่ของเด็กอายุ 3 ปี ปรากฏว่าย่างเดินขึ้นบันไดสลับเท้าไม่ได้ ก็ต้องมาตีความหมายว่ากำลังขาของเด็กยังมีไม่พอที่จะเดินสลับเท้าขึ้นบันได อาจสรุปได้ว่าพัฒนาการกล้ามเนื้อใหญ่ยังไม่แข็งแรงเหมาะสมกับวัย ต้องจัดกิจกรรมพัฒนากล้ามเนื้อใหญ่ส่วนขาต่อไป

5. รายงานผล เมื่อได้ผลจากการประเมินและสรุปพัฒนาการของเด็กแล้ว ผู้สอนจะต้องตัดสินใจว่าจะรายงานข้อมูลไปยังผู้ใด เพื่อจุดประสงค์อะไร และจะต้องใช้รูปแบบใดสำหรับรายงาน เช่น ต้องรายงานผู้บริหารสถานศึกษา ผู้ปกครอง เพื่อให้ทราบว่ากิจกรรมหรือประสบการณ์ที่สถานศึกษาจัดให้เด็กนั้น ส่งเสริมพัฒนาการของเด็กแต่ละคนอย่างไร เป็นไปตามจุดประสงค์หรือไม่ เพื่อจะได้วางแผนช่วยเหลือเด็กได้ตรงตามความต้องการต่อไป โดยสถานศึกษาจะมีสมุดรายงานประจำตัวเด็ก ผู้สอนใช้สมุดรายงานนั้นเป็นเครื่องมือหรือแบบรายงานผู้ปกครองได้ และถ้าผู้สอนมีข้อเสนอแนะหรือจะขอความร่วมมือจากผู้ปกครองเกี่ยวกับการส่งเสริมพัฒนาการเด็กก็อาจจะเขียนเพิ่มเติมลงไปในสมุดรายงาน และต้องคำนึงไว้เสมอไม่ว่าจะใช้แบบรายงานใด ข้อมูลควรจะมีคามหมายเกิดประโยชน์แก่เด็กเป็นสำคัญ การบันทึกข้อความลงในสมุดรายงานประจำตัวเด็ก ผู้สอนควรใช้ภาษาในทางสร้างสรรค์มากกว่าในทางลบ

6. การให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการประเมิน ผู้สอนต้องตระหนักว่าการทำงานร่วมกับผู้ปกครองเกี่ยวกับการพัฒนาเด็กเป็นเรื่องสำคัญมาก ผู้สอนควรยกย่องผู้ปกครองที่พยายามมีส่วนร่วมในการพัฒนาเด็ก ผู้สอนจะต้องต้อนรับผู้ปกครองที่มาสถานศึกษา ขอขอบคุณสำหรับความร่วมมือ เขียนจดหมายถึงผู้ปกครองเพื่อรายงานเรื่องเด็ก พูดคุยด้วยตนเองหรือทางโทรศัพท์ สิ่งเหล่านี้จะทำให้ผู้ปกครองรู้สึกถึงความสำคัญของตนเองและต้องการที่จะมีส่วนร่วมกับผู้สอนในการพัฒนาเด็กของตน

การติดต่อสัมพันธ์อันดีกับผู้ปกครองควรจะเป็นการติดต่อสื่อสาร 2 ทาง คือ จากสถานศึกษาไปสู่อำเภอและจากบ้านมายังสถานศึกษา กระตุ้นให้ผู้ปกครองแสดงความคิดเห็นที่มีประโยชน์ต่อการจัดประสบการณ์ให้แก่เด็ก เพราะผู้ปกครองจะให้ข้อมูลที่ถูกต้องเกี่ยวกับตัวเด็ก ซึ่งผู้สอนสามารถนำไปใช้เป็นพื้นฐานในการจัดกิจกรรมที่เหมาะสมเพื่อพัฒนาเด็กทุกคนได้เป็นอย่างดี สำหรับการติดต่อกับผู้ปกครองอาจทำได้หลายวิธีเช่น การติดต่อด้วยวาจา ได้แก่ การสนทนาด้วยตนเอง ทาง

โทรศัพท์ การเยี่ยมบ้าน การประชุมผู้ปกครอง การติดต่อด้วยวิธีอื่น เช่น ป้ายติดประกาศ วารสาร ข่าวสาร ตั้รับฟังความคิดเห็น เป็นต้น นอกจากนี้อาจให้ผู้ปกครองอาสาสมัครมาช่วยงานผู้สอนในสถานศึกษา เช่น เล่านิทาน ร้องเพลงและอ่านหนังสือให้เด็กฟัง ช่วยในเวลาเด็กทำกิจกรรมเสรี ช่วยสังเกตเด็ก บันทึกพัฒนาการและอื่นๆอีกมากมายที่จะก่อให้เกิดประโยชน์แก่เด็ก ซึ่งสถานศึกษาควรเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการทำงานกับผู้สอนเป็นอย่างยิ่ง

วิธีการและเครื่องมือที่ใช้ในการประเมินพัฒนาการเด็ก

ในการสรุปผลการประเมินพัฒนาการเด็กปฐมวัยแต่ละครั้ง ควรใช้วิธีการประเมินอย่างหลากหลาย เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ที่สุด วิธีการที่เหมาะสมและนิยมใช้ในการประเมินเด็กปฐมวัย มีด้วยกันหลายวิธี ดังต่อไปนี้

1. การสังเกตและการบันทึก การสังเกต มีอยู่ 2 แบบ คือ การสังเกตอย่างมีระบบ ได้แก่ การสังเกตอย่างมีจุดมุ่งหมายที่แน่นอนตามแผนที่วางไว้ และอีกแบบหนึ่งคือการสังเกตแบบไม่เป็นทางการ เป็นการสังเกตในขณะที่เด็กทำกิจกรรมประจำวันและเกิดพฤติกรรมที่ไม่คาดคิดว่าจะเกิดขึ้นและผู้สอนจดบันทึกไว้ การสังเกตเป็นวิธีการที่ผู้สอนใช้ในการศึกษาพัฒนาการของเด็ก เมื่อมีการสังเกตก็ต้องมีการบันทึก ผู้สอนควรทราบว่าจะบันทึกอะไร การบันทึกพฤติกรรมมีความสำคัญอย่างยิ่งที่ต้องทำอย่างสม่ำเสมอ เนื่องจากเด็กเจริญเติบโตและเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว จึงต้องนำมาบันทึกเป็นหลักฐานไว้อย่างชัดเจน การสังเกตและการบันทึกพัฒนาการเด็กสามารถใช้แบบง่ายๆ คือ

1.1 แบบบันทึกพฤติกรรม ใช้บันทึกเหตุการณ์เฉพาะอย่างโดยบรรยายพฤติกรรมเด็ก ผู้บันทึกต้องบันทึกวัน เดือน ปีเกิดของเด็ก และวัน เดือน ปีที่ทำการบันทึกแต่ละครั้ง ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างแบบบันทึกพฤติกรรมเด็ก ตามหัวข้อประเด็นสำคัญ					
ชื่อ ค.ญ.ไก่ สมบูรณ์ดี เกิดวันที่ ๑๖ พฤษภาคม ๒๕๕๐ ชั้นอนุบาลปีที่ ๒ / ๑ ชื่อผู้สังเกต อาจารย์ร่วมใจ พัฒนาชาติ					
การทรงตัวและการประสานสัมพันธ์ของกล้ามเนื้อใหญ่	การประสานสัมพันธ์ของกล้ามเนื้อเล็ก	การรักษาสภาพ	การรักษาความปลอดภัย	ดนตรี	สุนทรียภาพ
๔/๖/๕๖ น้องไก่ ทำท่าทางวิ่งเป็นกระต่ายวิ่งแข่งกับเต่า และหยุดได้ทันทีเมื่อได้ยินสัญญาณหยุด	๖/๖/๕๖ น้องไก่อินดินน้ำมันเป็นตัวหนอน	๒/๖/๕๖ น้องไก่อ้างมือหลังจากออกจากห้องน้ำพุตกับเพื่อนว่า “ต้องล้างมือให้สะอาดก่อน”	๔/๘/๕๖ น้องไก่อหยิบผ้าเช็ดหน้ามาเช็ดน้ำที่ทาหกบนพื้นห้องจนแห้ง	๒๑/๕/๕๖ น้องไก่อินเข้ามาที่มุมดนตรี นั่งลงหยิบไม้ตีระนาดตีช้าไปมา	๑๕/๗/๕๖ น้องไก่อินภาพในหนังสือนิทานแล้วหัวเราะ พูดว่า “ตลกจัง”
การเล่น	คุณธรรมจริยธรรม	การเรียนรู้ทางสังคม	การคิด	การใช้ภาษา	การสังเกตการจำแนกการเปรียบเทียบ
๑๕/๗/๕๖ น้องไก่อินวิ่งไล่จับสัตว์กับเพื่อน	๑๖/๖/๕๖ น้องไก่อินแบ่งของเล่นให้เพื่อนที่มุมบล็อก	๑๘/๘/๕๖ กิจกรรมในวงกลม น้องไก่อินยกมือถาม “ทำไมกระต่ายวิ่งแพ้เต่า”	๑๔/๘/๕๖ น้องไก่อินหยิบส้อมขึ้นมาแล้วพูดว่า “เหมือนที่หิวผมเลย”	๑๕/๗/๕๖ น้องไก่อินพูดให้เพื่อนฟังว่า “เมื่อคืนดูช้างเพื่อนแก้ว น้องไก่อินเห็นช้างที่เขาเดิน”	๑๔/๕/๕๖ น้องไก่อินกับเพื่อนแล้วพูดว่า “เธอตัวสูงกว่าเรา”
จำนวน	มิติสัมพันธ์ (พื้นที่/ระยะ)	เวลา			
๑๘/๕/๕๖ น้องไก่อินนำจานมาวางเท่ากับจำนวนผลไม้	๒๐/๘/๕๖ น้องไก่อินนำตัวหนังสือไปส่องกระจกแล้วบอกว่า ตัวหนังสือหัวกลับ	๓๐/๕/๕๖ น้องไก่อินเล่าเรื่องแดกรูกล่าว่า “เมื่อก่อนเขาเคยเป็นคนแล้วกลายเป็นผีตูดเลือด”			

1.2 การบันทึกรายวัน เป็นการบันทึกเหตุการณ์หรือประสบการณ์ที่เกิดขึ้นในชั้นเรียนทุกวัน ถ้าหากบันทึกในรูปแบบของการบรรยายก็มักจะเน้นเฉพาะเด็กรายที่ต้องการศึกษา ข้อดีของการบันทึกรายวันคือ การชี้ให้เห็นความสามารถเฉพาะอย่างของเด็ก จะช่วยกระตุ้นให้ผู้สอนได้พิจารณาปัญหาของเด็กเป็นรายบุคคล ช่วยให้ผู้เชี่ยวชาญมีข้อมูล มากขึ้นสำหรับวินิจฉัยเด็กว่าสมควรจะได้รับคำปรึกษาเพื่อลดปัญหาและส่งเสริมพัฒนาการของเด็กได้อย่างถูกต้อง นอกจากนั้นยังช่วยชี้ให้เห็นข้อดีข้อเสียของการจัดกิจกรรมและประสบการณ์ได้เป็นอย่างดี ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างแบบบันทึกรายวัน

ชื่อ ค.ญ.ไก่ สมบูรณ์ดี เกิดวันที่ ๑๖ พฤษภาคม ๒๕๓๕ ชั้นอนุบาลศึกษาปีที่ ๒/๑

ชื่อผู้สังเกต อาจารย์ร่วมใจ พัฒนาชาติ วันที่บันทึก ๑๐ มิถุนายน ๒๕๔๖ เวลา ๑๐.๐๐ น.

สถานที่ : มุมบ้าน

พฤติกรรม : น้องไก่เล่นทำอาหารกับน้องนกอยู่ในมุมบ้าน น้องไก่อ่านงาน แก้วออกมาเรียงกันบนโต๊ะที่สมมติเป็นโต๊ะอาหารจำนวน ๒ ชุด หยิบผลไม้พลาสติกมาวางบนจานตรงกลาง แล้วหยิบขนมปังของเล่นจำนวน ๔ ชิ้น แบ่งใส่จานๆ ละ ๒ ชิ้น น้องไก่หัวเราะกับน้องนกและทำท่าทางรับประทาน ผลไม้ ขนมปัง แล้วช่วยกันเก็บจาน ขนมปังของเล่น ผลไม้พลาสติกเก็บไว้ที่เดิม บนชั้นของเล่น

ความคิดเห็นของผู้สอน : จากการเล่น น้องไก่อเรียนรู้การเชื่อมโยงสิ่งของกับของจริง การเล่นเกมบทบาทสมมติ (การคิด) ภาษาจากการสนทนา (การใช้ภาษา) มีประสบการณ์การเล่นกับผู้อื่น (การเรียนรู้ทางสังคม) เรียนรู้เรื่องจำนวนจากการแบ่งผลไม้ การจัดจานเท่าจำนวนคน (จำนวน)

1.3 แบบสำรวจรายการ ช่วยให้สามารถวิเคราะห์เด็กแต่ละคนได้ค่อนข้างละเอียด เหมาะสมกับเด็กระดับปฐมวัย ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างแบบสำรวจรายการ

ชื่อ ค.ช./ค.ญ.....วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

คำชี้แจง แบบสำรวจรายการ โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องตรงกับพฤติกรรมของเด็ก

พัฒนาการ	พฤติกรรมเด็ก	ครั้งที่	ยังไม่พบ	พบเป็นบางครั้ง	พบบ่อย	หมายเหตุ
ด้านร่างกาย	เดินขึ้นและลงบันไดสลับเท้าได้	๑	☐	☐	☐	
		๒	☐	☐	☐	
	ติดกระดุมและรูคหิปีได้	๑	☐	☐	☐	
		๒	☐	☐	☐	
	๑๓๑	๑	☐	☐	☐	
		๒	☐	☐	☐	
ด้านอารมณ์และจิตใจ	ภูมิใจในการพูดว่า “ฉันทำทั้งหมดนี้ด้วยตนเอง”	๑	☐	☐	☐	
		๒	☐	☐	☐	
	๑๓๑	๑	☐	☐	☐	
		๒	☐	☐	☐	
ด้านสังคม	ทิ้งขยะถูกที่	๑	☐	☐	☐	
		๒	☐	☐	☐	
	๑๓๑	๑	☐	☐	☐	
		๒	☐	☐	☐	
ด้านสติปัญญา	แยกสิ่งที่ไม่เข้าพวกออกจากกลุ่มได้	๑	☐	☐	☐	
		๒	☐	☐	☐	
	๑๓๑	๑	☐	☐	☐	
		๒	☐	☐	☐	

หมายเหตุ ในช่องพฤติกรรมผู้สอนสามารถกำหนดพฤติกรรมที่ต้องการประเมินได้ตามคุณลักษณะที่พึงประสงค์และคุณลักษณะตามวัย

2. การสนทนา สามารถใช้การสนทนาได้ทั้งเป็นกลุ่มหรือรายบุคคล เพื่อประเมินความสามารถในการแสดงความคิดเห็นและพัฒนาการด้านการใช้ภาษาของเด็กและบันทึกผลการสนทนาลงในแบบบันทึกพฤติกรรมหรือบันทึกประจำวัน ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างแบบบันทึกคำพูดเด็ก

ชื่อ ด.ญ.ไก่ สมบูรณ์ดี ชั้น อนุบาล ๒/๑ อายุ ๕/๕ ปี

วัน เดือน ปี	รายการ	หมายเหตุ
๑๒ มิ.ย. ๕๖	ตอนวันหยุดหนูช่วยคุณแม่ซักผ้า เวลาคุณแม่ล้างจานเสร็จ หนูก็เอามาไปเก็บ	
๑๓ ก.ค. ๕๖	คุณยายหนูเป็นคุณครูค่ะ คุณแม่หนูก็เป็นคุณครูเหมือนกันค่ะ	
๒๖ ก.ค. ๕๖	หนูเคยนั่งรถไฟไปหาคุณยาย หนูเคยนั่งรถทัวร์ แล้วหนูก็เห็น นานาเกลือ	
๑๐ ส.ค. ๕๖	หนูเคยไปเที่ยวทะเลที่สวนสยาม หนูก็ไปถ่ายรูปกับพี่หมี พี่กระต่าย	
๑๓ ก.ย. ๕๖	วันเสาร์หนูไปเที่ยวทะเล เก็บเปลือกหอยที่บางแสน หนูไปกับคุณแม่ กับพี่ต๋อง	
๒๖ ก.ย. ๕๖	ตอนเย็นคุณยายมารับ คุณยายอยู่บ้านเดียวกับหนู คุณแม่ไปทำงาน	

3. การสัมภาษณ์ ด้วยวิธีพูดคุยกับเด็กเป็นรายบุคคลและควรจัดในสภาวะแวดล้อมที่เหมาะสมเพื่อไม่ให้เกิดความเครียดและวิตกกังวล ผู้สอนควรใช้คำถามที่เหมาะสมเปิดโอกาสให้เด็กได้คิดและตอบอย่างอิสระ จะทำให้ผู้สอนสามารถประเมินความสามารถทางสติปัญญาของเด็กและค้นพบศักยภาพในตัวเด็กได้โดยบันทึกข้อมูลลงในแบบสัมภาษณ์

4. การรวบรวมผลงานที่แสดงออกถึงความก้าวหน้าแต่ละด้านของเด็กเป็น รายบุคคล โดยจัดเก็บรวบรวมไว้ในแฟ้มผลงาน (Portfolio) ซึ่งเป็นวิธีรวบรวมและจัดระบบ ข้อมูลต่างๆที่เกี่ยวกับตัวเด็ก โดยใช้เครื่องมือต่างๆรวบรวมเอาไว้อย่างมีจุดมุ่งหมายที่ชัดเจน แสดงการเปลี่ยนแปลงของ พัฒนาการแต่ละด้าน นอกจากนี้ยังรวมเครื่องมืออื่นๆเช่น แบบสอบถามผู้ปกครอง แบบสังเกต พฤติกรรม แบบบันทึกสุขภาพอนามัย ฯลฯ เอาไว้ใน แฟ้มผลงาน เพื่อผู้สอนจะได้ข้อมูลเกี่ยวกับตัว เด็กอย่างชัดเจนและถูกต้อง การเก็บผลงานของเด็กจะไม่ถือว่าเป็นการประเมินผลทำงานแต่ละชิ้นถูก รวบรวมไว้โดยไม่ได้รับการประเมินจากผู้สอนและไม่มีการนำผลมาปรับปรุงพัฒนาเด็กหรือปรับปรุง การสอนของผู้สอน ดังนั้นจึงเป็นแต่การเก็บสะสมผลงานเท่านั้น เช่น แฟ้มผลงานขีดเขียน งานศิลปะ จะเป็นเพียงแค่แฟ้มผลงานเด็กถ้าไม่มีการประเมิน แฟ้มผลงานนี้จะเป็เครื่องมือการประเมินต่อเมื่อ

งานที่สะสมแต่ละชิ้นถูกใช้ในการบ่งบอกความก้าวหน้า ความต้องการของเด็ก และเป็นการเก็บสะสมอย่างต่อเนื่องที่สร้างสรรค์โดยผู้สอนและเด็ก

ผู้สอนสามารถใช้แฟ้มผลงานอย่างมีคุณค่าสื่อสารกับผู้ปกครองเพราะการเก็บผลงานเด็กอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอในแฟ้มผลงานเป็นข้อมูลให้ผู้ปกครองสามารถเปรียบเทียบความก้าวหน้าที่ถูกของเขามีเพิ่มขึ้นจากผลงานชิ้นแรกกับชิ้นต่อมา ข้อมูลในแฟ้มผลงานประกอบด้วย ตัวอย่างผลงานการขีดเขียน การอ่าน และข้อมูลบางประการของเด็กที่ผู้สอนเป็นผู้บันทึก เช่น จำนวนเล่มของหนังสือที่เด็กอ่าน ความถี่ของการเลือกอ่านที่มุมหนังสือในช่วงเวลาเลือกเสรี การเปลี่ยนแปลงอารมณ์ทัศนคติ เป็นต้น ข้อมูลเหล่านี้จะสะท้อนภาพของความงอกงามในเด็กแต่ละคนได้ชัดเจนว่าการประเมินโดยใช้การให้เกรด ผู้สอนจะต้องชี้แจงให้ผู้ปกครองทราบถึงที่มาของการเลือกชิ้นงานแต่ละชิ้นที่สะสมในแฟ้มผลงาน เช่น เป็นชิ้นงานที่ดีที่สุดในช่วงระยะเวลาที่เลือกชิ้นงานนั้น เป็นชิ้นงานที่แสดงความต่อเนื่องของงานโครงการ ฯลฯ ผู้สอนควรเชิญผู้ปกครองมามีส่วนร่วมในการคัดสรรชิ้นงานที่บรรจุในแฟ้มผลงานของเด็ก

ข้อควรพิจารณาในการเลือกเก็บข้อมูลไว้ในแฟ้มผลงาน มีดังนี้ คือ

4.1 ข้อมูลที่แสดงถึงระดับพัฒนาการและความสำเร็จเกี่ยวกับกิจกรรมที่เด็กกระทำ ซึ่งได้มาจากเครื่องมือการประเมิน

4.2 ข้อมูลที่รวบรวมจากผลงานต่างๆของเด็ก อาจให้เด็กช่วยเลือกเก็บด้วยตัวเด็กเอง หรือผู้สอนกับเด็กร่วมกันเลือก

4.3 ข้อมูลของเด็กที่ได้จากผู้ปกครอง

5. การประเมินการเจริญเติบโตของเด็ก ตัวชี้ของการเจริญเติบโตในเด็กที่ใช้ทั่วไป ได้แก่ น้ำหนัก ส่วนสูง เส้นรอบศีรษะ ฟัน และการเจริญเติบโตของกระดูก แนวทางประเมินการเจริญเติบโตมีดังนี้

5.1 การประเมินการเจริญเติบโต โดยการชั่งน้ำหนักและวัดส่วนสูงเด็กแล้วนำไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์ปกติ ในกราฟแสดงน้ำหนักตามเกณฑ์อายุของกระทรวงสาธารณสุข ซึ่งใช้สำหรับติดตามการเจริญเติบโตโดยรวม วิธีการใช้กราฟมีขั้นตอนดังนี้

เมื่อชั่งน้ำหนักเด็กแล้ว นำน้ำหนักมาจุดเครื่องหมายกากบาทลงบนกราฟ และอ่านการเจริญเติบโตของเด็ก โดยดูเครื่องหมายกากบาทว่าอยู่ในแถบสีใด อ่านข้อความที่อยู่บนแถบสีนั้น ซึ่งแบ่งภาวะโภชนาการเป็น 3 กลุ่ม คือ น้ำหนักอยู่ในเกณฑ์ปกติ น้ำหนักมากเกินไป น้ำหนักน้อยกว่าเกณฑ์ ข้อควรระวังสำหรับผู้ปกครองและผู้สอนคือ ควรดูแลน้ำหนักเด็ก อย่าให้เบี่ยงเบนออกจากเส้นประ มิเช่นนั้นเด็กมีโอกาสน้ำหนักมากเกินไปหรือน้ำหนักน้อยกว่าเกณฑ์ได้

**** ข้อควรคำนึงในการประเมินการเจริญเติบโตของเด็ก**

- เด็กแต่ละคนมีความแตกต่างกันในด้านการเจริญเติบโต บางคนรูปร่างอ้วน บางคนผอม บางคนร่างใหญ่ บางคนร่างเล็ก
- ภาวะโภชนาการเป็นตัวสำคัญที่เกี่ยวข้องกับขนาดของรูปร่าง แต่ไม่ใช่สาเหตุเดียว
- กรรมพันธุ์ เด็กอาจมีรูปร่างเหมือนพ่อหรือแม่คนใดคนหนึ่ง ถ้าพ่อหรือแม่เตี้ย ลูกอาจเตี้ยและพวกนี้อาจมีน้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์เฉลี่ยได้และมักจะเป็นเด็กที่ทานอาหารได้น้อย
- ช่วงครึ่งหลังของขวบปีแรก น้ำหนักเด็กจะขึ้นช้า เนื่องจากหิวเล่นมากขึ้นและความอยากอาหารลดลง

สรุป

การประเมินพัฒนาการเด็กปฐมวัย ขึ้นตอนต่างๆ ดังต่อไปนี้ 1. ศึกษาและทำความเข้าใจพัฒนาการของเด็กในแต่ละช่วงอายุทุกด้าน 2. วางแผนเลือกใช้วิธีการและเครื่องมือที่เหมาะสมสำหรับใช้บันทึกและประเมินพัฒนาการ 3. ดำเนินการประเมินและบันทึกพัฒนาการ 4. ประเมินและสรุป 5. รายงานผล และ 6. การให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการประเมิน โดยวิธีการและเครื่องมือที่ใช้ในการประเมินพัฒนาการเด็กที่เหมาะสมและนิยมมีด้วยกัน ดังนี้ 1) การสังเกตและการบันทึก เครื่องมือที่ใช้ในการประเมิน ได้แก่ แบบบันทึกพฤติกรรม การบันทึกรายวัน แบบสำรวจรายการ 2) การสนทนา เครื่องมือที่ใช้ในการประเมิน ได้แก่ แบบบันทึกพฤติกรรมหรือบันทึกรายวัน 3) การสัมภาษณ์ เครื่องมือที่ใช้ในการประเมิน ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ 4) การรวบรวมผลงานที่แสดงออกถึงความก้าวหน้าแต่ละด้านของเด็กเป็น รายบุคคล เครื่องมือที่ใช้ในการประเมิน ได้แก่ แบบสอบถาม ผู้ปกครอง แบบสังเกตพฤติกรรม แบบบันทึกสุขภาพอนามัย แฟ้มผลงาน 5) การประเมินการ

หลังจากศึกษาเนื้อหาสาระตอนที่ 3 แล้ว โปรดปฏิบัติใบงานที่ 3.1

ใบงานที่ 1.1

ชื่อหลักสูตร TEPE-221 ปฐมวัย: การศึกษาปฐมวัย

ตอนที่ 1 แนวคิดหลักการของการจัดการศึกษาปฐมวัยและสาระของหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย
พุทธศักราช 2546

คำสั่ง จงตอบคำถามในประเด็น ต่อไปนี้

ประเด็นที่ 1.1 ท่านคิดว่า การจัดการศึกษาปฐมวัยของไทยในปัจจุบันมีแนวคิดและหลักการจัด
อย่างไร

ประเด็นที่ 1.2 ในวันปฐมนิเทศผู้ปกครองนักเรียนใหม่ชั้นอนุบาล ท่านจะอธิบายให้ผู้ปกครอง
เข้าใจความหมาย โครงสร้างและสาระสำคัญของหลักสูตรพุทธศักราช 2546 อย่างไรบ้าง

ประเด็นที่ 1.3 ในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาในโรงเรียนของท่านมีขั้นตอนการดำเนินการ
อย่างไรบ้าง

ใบงานที่ 3.1

ชื่อหลักสูตร TEPE-221 ปฐมวัย: การศึกษาปฐมวัย
ตอนที่ 3 การวัดและประเมินผลการเรียนรู้เด็กปฐมวัย

คำสั่ง ท่านมีขั้นตอนในการประเมินพัฒนาการเด็กปฐมวัยอย่างไรบ้าง จงอธิบาย

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....